

GROENE SCHOOLPLEINEN

SUCCES- EN FAALFACTOREN
BIJ EEN DUURZAAM ONTWERP
VAN GROENE SCHOOLPLEINEN

Dr. Jolanda Maas
Rianne Muller, MSc
Dr. Dieuwke Hovinga

2014

Colofon

Auteurs:

Dr. Jolanda Maas¹
Rianne Muller, MSc¹
Dr. Dieuwke Hovinga²

¹ VU Medisch Centrum, afdeling Sociale Geneeskunde

² Lectoraat Natuur & Ontwikkeling Kind, Hogeschool Leiden in samenwerking met Stichting Veldwerk Nederland en Thomas More Hogeschool

Contact:

Dr. Jolanda Maas, jolanda.maas@vu.nl

Beeldmateriaal:

De foto's in dit rapport zijn gemaakt door Jolanda Maas, Rianne Muller, Dieuwke Hovinga en de betrokken scholen.

Uitgever:

VU Medisch Centrum te Amsterdam

December, 2014

Het rapport kan verkregen worden via: <http://www.hsleiden.nl/lectoraten/natuur-ontwikkeling-kind/>

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Productschap Tuinbouw en Branchevereniging VHG, voor ondernemers in het groen.

Copyright: Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgevers.

GROENE SCHOOLPLEINEN

SUCCES- EN FAALFACTOREN
BIJ EEN DUURZAAM ONTWERP
VAN GROENE SCHOOLPLEINEN

Dr. Jolanda Maas
Rianne Muller, MSc
Dr. Dieuwke Hovinga

2014

DANKWOORD

Bij de uitvoering van dit onderzoek waren wij onderzoekers in belangrijke mate afhankelijk van de medewerking van mensen uit het veld. Daarom willen we op de eerste plaats de directies, leerkrachten en overige medewerkers van de betrokken scholen bedanken voor de verleende medewerking. Dit geldt zeker ook voor de 274 leerlingen die hebben deelgenomen aan de korte interviews. Verder gaat onze dank uit naar de geïnterviewde ontwerpers en hoveniers. Zij hebben zonder uitzondering allemaal ruim de tijd genomen om ons wegwijs te maken in de wereld van het ontwerpen en onderhouden van groene schoolpleinen.

Een andere groep mensen die we willen bedanken zijn de PABO-studenten van de Hogeschool Leiden en de Thomas More Hogeschool Rotterdam. Zij hebben ons geholpen bij het veldwerk. De studenten hebben interviews met de leerlingen afgenomen en de schoolpleinen in beeld gebracht.

Ook willen we graag de leden van de begeleidingscommissie bedanken voor hun adviezen en suggesties in het ontwerp en de uitvoering van het onderzoek, hun kritische reflectie op de geschreven stukken en in het bijzonder voor het feit dat zij hun deskundigheid op het vlak van groene schoolpleinen met ons hebben willen delen. De begeleidingscommissie bestond uit:

- Dhr. Niko Moerman (Productschap Tuinbouw, opdrachtgever)
- Dhr. Egbert Roozen (Branchevereniging VHG, opdrachtgever)
- Dhr. Rien van der Spek (M. van der Spek Hoveniersbedrijf)
- Mevr. Marianne van Lier (Stichting Oase, Springzaad)
- Mevr. Sandra Greeuw (Ministerie van Economische Zaken)

Tot slot gaat onze dank uit naar de aanwezigen tijdens de expertmeeting.

Mede namens het onderzoeksteam,

Jolanda Maas
projectleider

INHOUDSOPGAVE

HOOFDSTUK 1

Inleiding en onderzoeksvragen	8
1.1 Inleiding	8
1.2 Onderzoeksvragen	10

HOOFDSTUK 2

Methode	11
2.1 Scholen	11
2.2 Ontwerpers	12
2.3 Hoveniers	13
2.4 Analyse van de interviews	13

HOOFDSTUK 3

Fijne en nare plekken op groene schoolpleinen volgens leerlingen	15
3.1 Willem van Veenschool	15
3.2 Montessorischool Apollo	16
3.3 Woutertje Pieterse	18
3.4 OBS Telders	19
3.5 De Wegwijzer	20
3.6 Startbaan	21
3.7 Montessorischool Jan Vermeer	22
3.8 Vrije school Widar	23
3.9 Vuurvogel	24
3.10 De Korf	25
3.11 De Gentiaan	26
3.12 De Duizendpoot	27
3.13 Conclusie	28

HOOFDSTUK 4

Succes- en faalfactoren volgens leerkrachten en directeuren	30
4.1 Ervaringen met het groene schoolplein	30
4.2 Succesvolle en onsuccesvolle elementen	32
4.3 Onderhoud van een groen schoolplein	33
4.4 Tips van directeuren en leerkrachten voor andere scholen	33
4.5 Verbeteringen en veranderingen	35
4.6 Conclusie	36

HOOFDSTUK 5

Succes- en faalfactoren volgens ontwerpers	38
5.1 Goed contact met scholen	38
5.2 Tips voor de realisatie van een groen schoolplein	40
5.3 Tips voor het ontwerp	41
5.4 Succesvolle elementen	42
5.5 Speelerosie	43
5.6 Kosten ontwerp en aanleg van groene schoolpleinen	44
5.7 Baten van groene schoolpleinen	44
5.8 Onderhoud	45
5.9 Kennis en vaardigheden van de hovenier	47
5.10 Benodigde innovaties ten behoeve van een duurzaam groen schoolplein	48
5.11 Conclusie	48

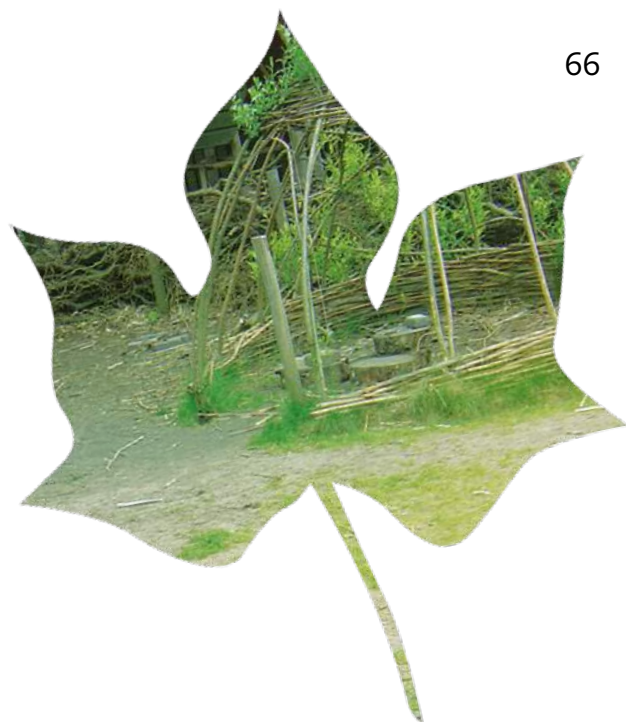
HOOFDSTUK 6

Succes- en faalfactoren volgens hoveniers	51
6.1 Benodigde competenties van hoveniers	51
6.2 Makkelijk en moeilijk aan te leggen groenelementen	52
6.3 Keuren en certificeren	53
6.4 Succesfactoren van groene schoolpleinen	54
6.5 Faalfactoren van groene schoolpleinen	55
6.6 Tips voor de aanleg	56
6.7 Tips voor het onderhoud	57
6.8 Omgaan met giftige planten	58
6.9 Innovaties	58
6.10 Conclusie	59

HOOFDSTUK 7

Conclusies en aanbevelingen	62
7.1 Succesfactoren van groene schoolpleinen	62
7.2 Aanbevelingen voor Innovaties	65

Referenties	66
-------------	----

HOOFDSTUK 1

Inleiding en onderzoeksvragen

1.1 Inleiding

1.1.1 Waarom een groen schoolplein?

De gezondheidsvoordelen van een actieve en fitte leefstijl voor kinderen zijn aangetoond in diverse studies (1-5). Veel kinderen hebben echter geen actieve en fitte leefstijl. Een recente studie toont aan dat minder dan 10% van de basisschoolleerlingen (leeftijd 4 tot 11 jaar) 30 minuten per dag actief beweegt (6). Dit terwijl de Nederlandse Norm voor Gezond Bewegen aangeeft dat kinderen elke dag minstens 60 minuten fysiek actief moeten zijn om hun gezondheid op peil te houden (7). Het is dan ook niet vreemd dat er een verdubbeling zichtbaar is van gezondheidsproblemen zoals obesitas (8). Doordat kinderen een groot deel van de dag op school doorbrengen, worden basisscholen gezien als een belangrijke setting waarin het dagelijks beweeggedrag kan worden bevorderd (6-12).

Behalve problemen met het behalen van de Norm voor Gezond Bewegen zijn er ook steeds meer kinderen met gedrags- en concentratieproblemen (13). De onderwijsraad (2010) geeft aan dat gedragsproblemen door bepaalde omgevingen kunnen worden versterkt (14). De raad wijst scholen er dan ook op dat, als een omgeving ten voordele van 'gezond' gedrag kan worden veranderd, dit ook moet gebeuren. Dit betreft zowel de sociale als de fysieke schoolomgeving.

Uit onderzoek blijkt dat groene omgevingen een positieve invloed kunnen hebben op het gedrag van kinderen, bijvoorbeeld door het verminderen van ADHD-symptomen (15), het vergroten van hun welzijnsgevoel (16) en het verminderen van stress (17). Groene schoolpleinen bieden daarom wellicht een handvat om kinderen intensiever en veelzijdiger te laten bewegen, de gerichte aandacht te versterken en het gedrag van bepaalde groepen kinderen beter te reguleren.

1.1.2 Groene schoolpleinen, wat weten we erover?

'Het' groene schoolplein bestaat niet. Groene schoolpleinen zijn uniek van vorm. Groene schoolpleinen bevatten een selectie van verschillende groenelementen. Denk aan zowel abiotische als biotische aspecten van natuur, zoals: zand en water, boomstammen, speelbosjes, heuvels, bloemenperken, grasveldjes, schooltuinen, amfitheaters, dieren en beschutte plekjes onder bomen (18).

Groene schoolpleinen zijn zo ingericht dat kinderen worden uitgedaagd te spelen in en met natuurlijke elementen.

De laatste jaren verschijnen steeds meer groene schoolpleinen bij basisscholen. Deze hebben onder andere tot doel om (19):

- kinderen uit te dagen meer en veelzijdig te bewegen en te spelen;
- kinderen in contact te brengen met natuur;
- kinderen te leren over natuur;
- een band te scheppen tussen kinderen, ouders en de buurt;
- de schoolomgeving beter te benutten als onderwijsleeromgeving.

(1-5) verwijst naar de eerste vijf literatuurreferenties op de referentielijst.

Maar worden deze doelen ook echt bereikt met een groen schoolplein? Daar wordt mondjesmaat steeds meer over bekend. In het buitenland zijn enkele onderzoeken gedaan naar de effecten van het renoveren en vergroenen van schoolpleinen (zie onder andere 21-22). In deze onderzoeken is gekeken naar het aantal leerlingen dat gebruik maakt van de gerenoveerde vergroende schoolpleinen en de mate van actief gedrag. De resultaten laten zien dat het activiteitsniveau van jongens en meisjes op het plein toenam en het sedentaire gedrag (gedrag met een erg laag energieverbruik, zoals televisie kijken, computeren, zitten of liggen) afnam.

In Nederland zijn inmiddels ook enkele studies uitgevoerd naar de effecten van het vergroenen van schoolpleinen. Uit een studie van Graauw et al. (20) blijkt dat een groen schoolplein meer wordt gewaardeerd dan een grijs schoolplein en dat er op een groen schoolplein gevarieerder wordt gespeeld (minder gevoetbald en meer geklommen, gerend en geklauterd).

In april 2013 is door Maas e.a. (21) een onderzoek uitgevoerd bij 5 basisscholen in Helmond, waarvan 2 basisscholen een groen schoolplein hadden. Uit dit onderzoek blijkt dat groene schoolpleinen beter worden gewaardeerd dan de groengrijze en grijze schoolpleinen. Verder blijkt dat jongens zich na een pauze op een groen schoolplein beter kunnen concentreren dan na een pauze op een grijs schoolplein. Daarentegen kunnen meisjes zich juist beter concentreren na het spelen op een grijs schoolplein. Tot slot komt in het onderzoek naar voren dat het welzijn/welbevinden van de jongere kinderen (groep 4 en 5) in het onderzoek groter is op groene schoolpleinen. Zij vinden school leuker, hebben meer vriendjes en geven minder vaak aan gepest te worden dan hun leeftijdsgenootjes met een tegelplein.

Indien de groene inrichting van een schoolplein niet zorgvuldig gebeurt, is er weinig of zelfs een averechts effect. Dit laat een onderzoek van De Vries e.a. (2013) (22) zien. Het onderzoek maakt ook duidelijk dat wanneer het plein na vergroening daadwerkelijk aantrekkelijker wordt gevonden, het sociaal klimaat van de school verbetert. Op lange termijn had de verbetering van het sociale klimaat ook een doorwerking naar het welzijn van de kinderen op school. Het onderzoek van De Vries (22) maakt duidelijk dat de inrichting van de buitenruimte het succes van het schoolplein in sterke mate kan bepalen. Er is echter nog weinig bekend over de succes- en faalfactoren van de inrichting van groene schoolpleinen.

Uit interviews met leerlingen van scholen met of een groen, of een grijs schoolplein (Maas e.a. 2013, p. 39) (21) weten we wel dat leerlingen inrichtingselementen waarderen die:

- gelegenheid bieden te ontspannen
- uitnodigen om “iets (mee) te doen”
- uitdagen tot bewegen
- gevarieerd spel ontlokken
- een zintuiglijke ervaring ontlokken.

Op verschillende websites is informatie te vinden over hoe de vergroening van schoolpleinen (en andere plekken) en het proces eromheen, idealiter opgezet kan worden (zie bijvoorbeeld: <http://www.springzaad.nl/aan-de-slag>; <http://www.groeneschoolpleinen.nl/content/stappenplan>; zie ook 23, 24).

1.2 Onderzoeksvragen

Dit project richt zich specifiek op het onderzoeken van succes- en faalfactoren van groene schoolpleinen. De volgende onderzoeksvragen staan centraal:

1. Wat zijn fijne en nare plekken op groene schoolpleinen volgens leerlingen?
2. Wat zijn de succes- en faalfactoren van groene schoolpleinen volgens directeuren en leerkrachten; ontwerpers en hoveniers?
3. Welke innovaties zijn nodig in de groensector om de aanleg van duurzame groene schoolpleinen te realiseren?

Leeswijzer

Allereerst wordt in hoofdstuk 2 ingegaan op de methoden die zijn gebruikt om antwoorden te vinden op de onderzoeksvragen. In de daaropvolgende hoofdstukken worden de resultaten van het onderzoek beschreven. Zo leest u in hoofdstuk 3 wat leerlingen fijne en nare plekken vinden op hun groene schoolplein. In hoofdstuk 4 worden de succes- en faalfactoren beschreven die leerkrachten en directeuren naar voren brengen. In hoofdstuk 5 staan de succes- en faalfactoren van groene schoolpleinen volgens ontwerpers vermeld en in hoofdstuk 6 de succes- en faalfactoren volgens hoveniers. In hoofdstuk 7 worden de belangrijkste conclusies op een rij gezet, met enkele aanbevelingen voor de betrokken partijen.

HOOFDSTUK 2

Methode

Voor dit onderzoek zijn gegevens verzameld bij betrokkenen van groene schoolpleinen, waaronder: directeuren en leerkrachten; leerlingen; ontwerpers en hoveniers. Hieronder staat per doelgroep beschreven op welke manier welke data zijn verzameld. Ook is aangegeven hoe de gegevens zijn geanalyseerd.

2.1 Scholen

Aan dit onderzoek hebben in totaal 25 scholen met een groen schoolplein deelgenomen (zie tabel 1). Bij de selectie van de scholen is gestreefd naar variatie in het aantal jaar dat men een groen schoolplein heeft.

Tabel 1: Overzicht van de deelnemende scholen

School	Gemeente	Aantal geïnterviewde leerlingen	Directeur/Leerkracht	Hoe lang groen schoolplein?
1 W. v. Veenschool	Katwijk	24	Directeur	2 jaar
2 Apollo	Leiden	19	Directeur/Leerkracht	1,5 jaar
3 Woutertje Pieterse	Leiden	23	Directeur	2 jaar
4 OBS Telders	Leiden	17	Directeur	
5 De Wegwijzer	Rijnsburg	30	Directeur	
6 De Startbaan	Sassenheim	10	Directeur/Leerkracht	1 jaar
7 Jan Vermeer	Delft	30	Directeur	2 jaar
8 Widar	Delft	30	Directeur	3 jaar
9 Vuurvogel	Zoetermeer	33	Directeur	
10 De Korf	Apeldoorn	16	Directeur	5 jaar
11 De Gentiaan	Apeldoorn	18	-	
12 Valentijn	Harderwijk	-	Directeur	
13 De Klokbeke	Ermelo	-	Directeur	2 jaar
14 Prins Bernhardschool	Ermelo	-	Directeur	2 jaar
15 Montessorrischool Binnenstad	Groningen	-	Directeur	
16 Tweesprong	Leek	-	Directeur	10-12 jaar
17 Peter Petersen school	Haren	-	Leerkracht	3 jaar
18 De Meander	Nijmegen	-	Intern begeleider	
19 De Werkschuit	Zwolle	-	Directeur	30 jaar
20 't Schrijverke	Lelystad	-	Directeur	7 jaar
21 De Wegwijzer	Enkhuizen	-	Directeur	4 jaar
22 De Duizendpoot	Geleen	24	Conciërge/Leerkracht	
23 Vrije School Widar	Groningen	-	Leerkracht	2 jaar
24 't Kleine Anker	Amersfoort	-	Leerkracht	9 jaar
25 OBS Binnenstad	Maastricht	-	Directeur	

2.1.1 Leerlingen

Bij 12 van de 25 scholen zijn in totaal 274 leerlingen uit groep 4, 5 en 6 (leeftijd 6 t/m 10 jaar) geïnterviewd. Bij 3 van deze 12 scholen hebben ook leerlingen uit groep 7 en/of 8 meegedaan. In tabel 1 is te zien hoeveel leerlingen van deze scholen zijn geïnterviewd en van welke scholen ze afkomstig waren. De leerlingen zijn één voor één met een onderzoeker vanuit de les naar het schoolplein gelopen. Daar aangekomen heeft de desbetreffende onderzoeker aan de leerling gevraagd om een foto te maken van het fijnste en het naaste plekje van het plein. Vervolgens is aan de leerling gevraagd waarom zij dit het fijnste/naaste plekje vond. De toelichtingen die de leerlingen daarbij gaven, zijn opgenomen op een 'voicerecorder'.

2.1.2 Directeuren en leerkrachten

Voor dit onderzoek zijn in totaal 27 semi-gestructureerde interviews afgenomen bij directeuren (n=19), leerkrachten (n=6), een intern begeleider (n=1) en een conciërge (n=1). In de interviews zijn de volgende onderwerpen aan de orde gekomen:

1. Algemene informatie over de directeur (leerkracht, IB, conciërge) en de school
2. Aanleiding van het groene schoolplein
3. Ervaringen met het groene schoolplein
4. Gebruik van het groene schoolplein
5. Onderhoud
6. Kosten/ baten van het groene schoolplein
7. Benodigde aanpassingen aan het groene schoolplein
8. Tevredenheid met het ontwerp
9. Tips voor scholen die hun schoolplein willen vergroenen

2.2 Ontwerpers

Aan dit onderzoek hebben 10 ontwerpers deelgenomen (zie tabel 2). Bij hen is een semigestructureerd interview afgenomen van ongeveer 1 uur.

Tabel 2: overzicht van geïnterviewde ontwerpers

	Naam	Bedrijf
1	Heleen Eshuis	In het Wild
2	Susanne van Ginneken	Designstudio van Ginneken
3	Mariska Thieme-Schrever	Bureau RIS
4	Sigrun Lobst	Aardrijk
5	Jan van Schaik	Zandraket
6	Paul van Eerd	Buro Buitenruimte
7	Marleen van Tilburg	Buitenruimte voor contact
8	Marjan Deurloo	Juffie in 't groen
9	Nelle Driessen	Nelle Driessen Natuurtuinen
10	Christiane en Karsten Orth	Twintig 10

Tijdens het interview zijn de volgende onderwerpen aan bod gekomen:

1. Algemene informatie over de ontwerper
2. Ervaring in het ontwerpen van groene schoolpleinen
3. Meest succesvolle groene schoolplein
4. Welk groen schoolplein zou u anders aanpakken?
5. Knelpunten
6. Succesfactoren
7. Faalfactoren
8. Kosten van een groen schoolplein
9. Innovaties

2.3 Hoveniers

Aan dit onderzoek hebben 5 hoveniers deelgenomen (zie tabel 3). Bij hen is een semigestructureerd interview afgenomen van ongeveer 1 uur.

Tabel 3: overzicht van geïnterviewde hoveniers

	Naam	Bedrijf
1	Jan de Vries	De Twee Heeren
2	Menno Weverling	Weverling Groenprojecten
3	Ruud Vis	Van der Spek Hoveniers
4	Tjibbe Haanstra	Donkergroen
5	Arjan Quartel	Q Groenbeheer

Aan de hoveniers zijn vragen voorgelegd over de volgende onderwerpen:

1. Ervaring met de aanleg van een groen schoolplein
2. Proces
3. Samenwerking met school
4. Samenwerking met ontwerper
5. Aanleg
6. Onderhoud
7. Competenties
8. Innovaties

2.4 Analyse van de interviews

Voor de analyse van de interviews met de leerlingen, directeuren, leerkrachten, ontwerpers en hoveniers zijn verschillende stappen genomen. Hieronder staan deze stappen beschreven.

Stap 1: Audio-opnames en letterlijk uittypen

Alle interviews zijn opgenomen met een 'voicerecorder'. Vervolgens zijn de geluidsopnames letterlijk uitgetypt.

Stap 2: Coderen en sorteren van de interviews

De letterlijk uitgetypte transcripties zijn vervolgens ingevoerd in het softwareprogramma Atlas.ti. Met behulp van dit programma zijn alle interviews voorzien van labels om aan te duiden waar een tekst over gaat. Hierbij is gebruik gemaakt van vooraf vastgestelde labels. De labels zijn afgestemd op de thema's die in de vragenlijsten naar voren kwamen.

Stap 3: Analyse van de gesorteerde data

Nadat de interviews zijn gelabeld, zijn alle interviewfragmenten van één bepaald label verzameld en geanalyseerd. Bij de analyse is gezocht naar overeenkomsten en verschillen in meningen en zienswijzen. Beiden zijn vervolgens samengevat en in het betreffende hoofdstuk beschreven.

HOOFDSTUK 3

Fijne en nare plekken op groene schoolpleinen volgens leerlingen

In dit hoofdstuk staat voor elk van de 12 scholen waarvan de 274 leerlingen geïnterviewd zijn, beschreven wat voor hen de fijne en nare plekken zijn op hun groene schoolplein. Tevens wordt aangegeven waarom zij deze plekken als fijn dan wel als naar ervaren. Per school wordt beschreven wat de fijnste speelplekken zijn, welke speelplekken wisselend gewaardeerd worden en wat de naarste speelplekken zijn. Het hoofdstuk eindigt met een conclusie.

3.1 Willem van Veenschool (n=24, gr4 (8), gr5 (8), gr6 (8))

Fijnste speelplekken

Op de Willem van Veenschool worden twee speelplekken als fijnste plek ervaren: het **grasveldje** en de **speelbosjes**. Drie meisjes uit groep 5 en een jongen uit groep 6 vinden het **grasveldje** een fijne plek, omdat je er lekker op kunt liggen, je er leuke spelletjes op kunt doen, er veel mooie bloemen staan en omdat het er rustig is. Echter, een meisje uit groep 4 geeft aan dat ze het geen fijne plek vindt, omdat er vaak modder ligt waardoor haar kleding vies wordt.

De **speelbosjes** worden door vier kinderen aangewezen als fijnste plek. Twee meisjes vinden de planten en bloemen die er staan mooi. Een jongen uit groep 5 noemt het *“het makkelijkste en leukste plekje”* en voegt eraan toe dat er vaak vogeltjes in de vogelhuisjes zitten. Een klasgenoot geeft aan dat je er goed tikspellen kunt doen. De speelbosjes worden door twee jongens als een nare plek ervaren. De één vindt de takken met prikkels vervelend en de ander vindt het vervelend dat er veel kinderen tikspelletjes aan het spelen zijn.

Wisselend gewaardeerde speelplekken

Het **plein** en de **trap van stoeptegels** worden wisselend gewaardeerd. Het plein wordt voornamelijk door jongens (n=6) als een fijne plek gezien om de volgende redenen: je kunt er veel doen, er zijn veel kinderen, je mag overall komen, je kunt er lekker zitten in de zon en je kunt er knikkeren, pingpongen, lummelen en basketballen. Drie kinderen uit verschillende groepen vinden het plein de minst leuke plek omdat er bijna niets staat, je er bijna niet kunt spelen en omdat het er druk is. Tevens geven drie kinderen uit groep 6 aan dat ze bepaalde *onderdelen* die zich op het plein bevinden (schaakbord, bankje, boom) niet leuk vinden.

De **trap van stoeptegels** wordt door twee kinderen als fijnste plek gezien omdat je er goed kunt verschuilen tijdens verstoppertje spelen. Daarentegen vinden twee kinderen het een nare plek, omdat je er vanaf kunt vallen en omdat het alleen nuttig is voor het maken van schoolfoto's.

Naarste speelplekken

Twee plekken worden door meer kinderen als een nare plek dan als een fijne plek beschouwd: het **houten speelhuisje** en de **klimboom**. Een meisje vindt het **houten speelhuisje** naar *“omdat er heel veel meisjes komen en dan komt er ruzie.”* Twee andere meisjes noemen de volgende redenen: *“Ik ben een beetje bang geworden om weer uit het speelhuisje te vallen”* en *“we liepen allemaal kinderen omver en dat is niet zo fijn.”*

De **klimboom** wordt door zeven kinderen uit groep 4 en 5 als naarste plekje gezien.

Redenen die worden genoemd zijn: kinderen uit de klas doen hier irritant, je kunt er weinig doen; ze doen hier wilde spelletjes, er wordt veel gerend en je kunt hier niet rustig zitten. Daarentegen vinden drie kinderen uit groep 6 het een fijne plek omdat je er lekker kunt spelen en er weinig kinderen komen.

3.2 Montessorischool Apollo (n=19, gr4 (5), gr5 (7), gr6 (2), gr7 (5))

Fijnste speelplekken

Op de Montessorischool Apollo worden het **schommelnest** en het **speeltoestel** aangegeven als fijnste plekken. Het schommelnest wordt door kinderen uit verschillende groepen als fijnste plek aangewezen. Drie meisjes uit groep 4 en 5 en twee jongens uit groep 6 en 7 geven aan dat je er leuk met vrienden kunt spelen en er lekker in kunt schommelen. Het **speeltoestel** wordt door vier kinderen als fijnste plek ervaren. Ze geven aan dat ze het leuk vinden om op de touwen te zitten omdat je er kunt hangen, je er met vrienden op kunt spelen, je er lekker vanaf kunt glijden en springen en dat je er goed kunt verstoppen.

Wisselend gewaardeerde speelplekken

De **speelplek** (de plek met de meeste speelelementen) wordt door twee kinderen uit groep 5 als fijnste plek gezien, en door twee kinderen (een meisje uit groep 4 en een jongen uit groep 5) als naaste plek. De kinderen die het de fijnste plek vinden, vertellen dat je er veel kunt doen omdat er veel staat en bovendien kun je er doen wat je leuk vindt. De speelplek wordt door de jongen uit groep 5 om de volgende reden als minst fijne plek ervaren: “Hier zie je eigenlijk niet zo veel want hier is het heel erg druk en er staat heel veel.” Bovendien vindt hij het vervelend om elke keer zijn zanderige

voeten te moeten schoonmaken. Het meisje uit groep 4 vindt het een nare plek, omdat ze van haar moeder niet op het zand mag.

Naaste speelplekken

De **wilgenhut**, het **doolhof**, de **stenen plantenbakken** en de **metalen raket** worden overwegend als nare plekken ervaren. Twee kinderen geven aan dat ze de **wilgenhut** geen fijne plek vinden, omdat je er zo moeilijk naar binnen kunt, er vaak beestjes zitten en omdat hij in de weg staat waardoor er geen spelletjes meer gespeeld kunnen worden. Een jongen uit groep 7 geeft echter aan dat hij het juist een leuke plek vindt, omdat je eromheen kunt rennen en je erin kunt verstoppert.

Het **doolhof** wordt door twee kinderen als minst leuke plek ervaren. Een meisje uit groep 4 geeft aan dat je hier niet zo veel kunt doen en dat alle bloemen er kapotgetrapt zijn. Een jongen uit groep 5 vindt het niet leuk omdat hij van de juf ‘het pad moet volgen’.

De **stenen plantenbakken** worden door voornamelijk jongens (n=4) als nare plek gezien om de volgende redenen: je mag er niet op spelen en er niet langslopen, het staat in de weg, je kunt

erin vallen als je er rent en het zorgt voor minder speelruimte. Tevens geeft een meisje uit groep 7 aan dat je er door de plantenbakken niet meer kunt rennen. Twee jongens

uit groep 5 vinden de stenen plantenbakken de fijnste plek. De één vindt het een fijne plek omdat je er een beetje kunt springen. De ander geeft aan dat je er goed op kunt lopen en er leuke spelletjes kunt doen.

De **metalen raket** wordt door twee meisjes als minst fijne plek gezien omdat er bijna niemand speelt en omdat je er bijna niets kunt doen.

3.3 Woutertje Pieterse (n=23, gr4 (8), gr5 (7), gr6 (8))

Fijnste speelplekken

Op de Woutertje Pieterse school worden de **speelberg** en het **klimtoestel** als fijnste plekken ervaren. Ook onderdelen van de speelberg worden genoemd, zoals de **waterpomp** en de **glijbaan**.

Vijf kinderen uit verschillende groepen vinden de **speelberg** de fijnste plek omdat je er het hele schoolplein kunt zien, je goed kunt zien waar iemand is, het er lekker rustig is, het er groot is en

je er leuk met de bal kunt spelen. Slechts één meisje vindt het er te druk.

Vijf kinderen, waaronder vier jongens, geven aan dat ze de **waterpomp** leuk vinden. Zij geven de volgende redenen: het is leuk om dammen te bouwen, je kunt er een waterval maken en het water maakt het koel in de zomer. Twee kinderen uit groep 6 vinden de **glijbaan** de fijnste plek, omdat er veel kinderen komen, het een mooi plekje is en omdat je kunt spelen “wie er het gekste vanaf glijdt”.

Het **klimtoestel** wordt door twee kinderen als fijnste plekje beschouwd omdat “het gewoon een leuk plekje [is]” en omdat je er ‘Ninja-trucs’ kunt doen.

Wisselend gewaardeerde speelplekken

Het **voetbalveld** wordt wisselend gewaardeerd. Twee jongens vinden het de fijnste plek omdat je er leuk kunt ‘ballen’ en omdat je hier kunt oefenen als je later profvoetballer wilt worden. Een meisje uit groep 6 vindt het echter een nare plek omdat het pijn doet als de bal tegen je hoofd komt. Een jongen uit groep 4 vindt het er niet fijn omdat hij niet zo van voetballen houdt.

Naarste speelplekken

Het **afdalende zandpaadje**, het **modderpaadje** en ‘**de achterhoek**’ worden als naarste plekken ervaren. Drie kinderen geven aan dat ze het **afdalende zandpaadje** de naarste plek vinden en noemen de volgende redenen: “het is modderig”, “er zijn brandnetels” en “het is er soms glad door het water van de pomp”.

Drie kinderen vinden het **modderpaadje** niet leuk omdat het er vies en modderig is, kleuters

in de weg lopen en omdat de planten die uitsteken pijn doen als je er tegenaan loopt.

De **achterhoek** wordt door vier kinderen als nare plek ervaren; het is er erg donker en een aantal kinderen is er een keer hard gevallen. Een meisje uit groep 5 geeft aan dat ze het op zich een fijne speelplek vindt, maar dat ze het niet hoort wanneer ze weer naar binnen moeten. Slechts één meisje vindt het een fijne plek omdat het een rustige plek is als je alleen wilt zijn.

3.4 OBS Telders (=17, gr5 (9), gr6 (8))

Fijnste speelplekken

De **vlindertuin**, het **voetbalveld** en het **plekje bij de prullenbak** worden op basisschool Telders als fijnste plekken gezien. Zes meisjes uit beide groepen geven aan dat ze de **vlindertuin** de fijnste plek vinden omdat je er met z'n allen kunt zitten, er leuk kunt spelen en het er rustig is. Bovendien komen er in de zomer veel vlinders op af.

Het **voetbalveld** wordt door vijf jongens uit groep 6 als fijnste plek ervaren. Ze geven aan dat ze er vaak voetballen en dat je er allerlei sporten kunt doen. Echter, twee meisjes uit groep 5 vinden het voetbalveld de minst leuke plek. De één heeft er een keer een bal tegen haar hoofd gekregen en de ander is er een keer hard gevallen. Een jongen uit groep 5 geeft aan dat hij het **plekje bij de prullenbak** de fijnste plek vindt omdat hij er met andere kinderen een hut heeft gebouwd. Verder geeft hij aan dat het er rustig is en je er leuke spelletjes kunt spelen met z'n allen. Een meisje uit dezelfde klas geeft aan dat ze er elke pauze met haar vriendinnen speelt.

Naarste speelplekken

De **stenen banken bij de boom**, de **wilgenhut** en de fietsenrekken worden als minst fijne plekken gezien. Twee kinderen uit groep 5 vertellen dat je bij de stenen banken bij de boom altijd geduwd en geslagen wordt. Een jongen uit groep 6 vindt dat hij er niks te zoeken heeft.

Vier kinderen vinden de **wilgenhut** de naaste plek omdat hij er niet zo mooi uitziet, klein is, je er alleen maar in kunt zitten en het er modderig is als het heeft geregend. Een jongen uit groep 5 geeft juist aan dat hij dit de fijnste plek vindt, omdat je er gezellig spelletjes in kunt spelen.

De **fietsenrekken** worden als minst fijne plek ervaren (n=2), omdat het er meestal vol staat en *“omdat je dan minder plek hebt om te spelen.”*

3.5 De Wegwijzer (n=30, gr4 (10), gr5 (15), gr6 (5))

Fijnste speelplekken

Op de Wegwijzer worden de **palen met touwen ertussen**, de **loopbrug**, de **wiebelbalk** en de **berg** met als onderdeel de **glijbaan** als fijnste plekken ervaren. Drie kinderen vinden de **palen met touwen ertussen** de fijnste plek, omdat je er op kunt koprollen, er overheen kunt lopen en lekker in de zon kunt schommelen.

De **loopbrug** wordt door voornamelijk jongens en meisjes uit groep 5 om de volgende redenen als fijnste plek ervaren: het wiebelt leuk als je eroverheen loopt, je kunt er gezellig met je vrienden praten, je kunt er leuk op klimmen en je kunt er lekker op zitten. De **wiebelbalk** wordt door drie kinderen als fijnste plek aangegeven omdat je er op kunt springen, er op kunt staan en er spelletjes op kunt spelen. Daarentegen vindt een jongen uit groep 5 het de minst fijne plek omdat het er modderig is als het heeft geregend.

De **berg** (n=4) met als onderdeel de **glijbaan** (n=4) wordt door acht kinderen als fijnste plek ervaren. Redenen die genoemd worden zijn: je kunt er veel spelletjes doen; je kunt er leuk met vrienden spelen en je kunt er lekker vanaf glijden. Vijf kinderen uit groep 5 merken op dat ze de berg juist de minst fijne plek vinden, omdat je er - vooral als het heeft geregend - kunt uitglijden.

Wisselend gewaardeerde speelplekken

De **kronkelbank** wordt wisselend beoordeeld: vijf kinderen vinden het de fijnste plek van het schoolplein, zes kinderen de naaste plek. Redenen die genoemd worden door kinderen die het de fijnste plek vinden zijn: het is er altijd rustig, je kunt er verstoppertje of tikkertje spelen en je kunt er lekker zitten. Kinderen die het de minst fijne plek vinden, geven aan dat ze het er saai vinden, je eraf kunt vallen en er geduwd kunt worden.

Naarste speelplekken

De **buis** wordt door acht kinderen uit de verschillende groepen als minst fijne plek ervaren. Vier kinderen geven aan dat het een vieze plek is; er ligt aarde, er liggen vieze dingen en het is er altijd nat. Een jongen uit groep 6 vindt het er ongezellig. Een meisje uit groep 5 deelt deze mening en bovendien vindt ze het er koud. Daarbij zijn twee jongens van mening dat het er te druk is.

3.6 Startbaan (n=30, gr4 (10), gr5 (10), gr6 (10))

Fijnste speelplekken

Op de Startbaan worden de **speelheuvel** en het **speeltoestel** als fijnste plekken ervaren. Twaalf kinderen uit alle klassen, zowel jongens als meisjes, hebben de **speelheuvel** aangewezen als fijnste plek. Redenen die genoemd worden zijn: *“Je kunt er van alles doen”, “je hebt mooi uitzicht”, “je kunt er leuk (omheen) rennen”, “ze hebben er leuke plantjes neergezet”* en *“je kunt er leuk tikkertje spelen”*. Slechts één jongen uit groep 4 vindt het de minst leuke plek. Hij geeft aan dat het erg stijl is, waardoor je er vanaf kunt glijden.

Het **speeltoestel** wordt door drie meisjes en twee jongens als fijnste plek ervaren, omdat je er kunt klimmen en er leuk kunt spelen. Een jongen uit groep 4 vindt het speeltoestel meer voor kleuters en een meisje uit groep 6 vindt het niet leuk vanwege het zand dat in haar schoenen komt.

Wisselend gewaardeerde speelplekken

Het **klimrek**, het **voetbalveld**, de **bomen bij het hek** en de **muurtjes van boomstammen** worden wisselend gewaardeerd. Twee meisjes vinden het **klimrek** de fijnste plek omdat je er van alles op kunt doen (o.a. kunstjes). Twee jongens noemen het een saaie plek, aangezien ze niet zo van klimmen houden. Het **voetbalveld** wordt door twee kinderen als fijnste plek ervaren, omdat ze het leuk vinden om te voetballen. Daarentegen geven

twee meisjes aan dat ze er niet zo vaak spelen, omdat ze juist niet zo dol op voetballen zijn. Een meisje uit groep 5 vindt de **bomen bij het hek** de fijnste plek, omdat er veel bomen

zijn en je er goed kunt verstoppen. Bovendien vindt ze het er gezellig. Een jongen uit groep 4 vindt het er gewoon mooi. Zijn klasgenoot vindt het er echter te donker en een meisje uit groep 5 geeft aan dat ze het geen fijne plek vindt omdat ze er vaak met takken aan het vechten zijn.

De **muurtjes van boomstammen** worden door een jongen uit groep 5 als fijnste plek ervaren omdat je er lekker kunt hangen en met takken kunt spelen. Een meisje uit dezelfde klas vindt het juist vervelend dat er met takken gespeeld wordt en ze houdt niet van de spinnen die er zitten. Een ander meisje vindt het er te donker.

Naarste speelplekken

De **bosjes** worden als naarste plek ervaren. Zeven kinderen uit verschillende groepen geven aan dat je er kunt blijven haken, je er kunt struikelen, je er geduwd kunt worden en je er bovendien snel vies wordt. Slechts één jongen uit groep 5 vindt het een fijne plek omdat hij zich er goed kan verstoppen en er schietspelletjes met zijn vrienden kan doen.

3.7 Montessorischool Jan Vermeer (n=30, gr4 (10), gr5 (9), gr6 (11))

Fijnste speelplekken

Op de Jan Vermeerschool zijn er vier plekken die door vier of meer kinderen als fijnste plek worden aangewezen: het **grasveld**, de **grote band**, de **bamboe** en het **voetbalveld**. Het **grasveld** wordt vooral door meisjes uit groep 4 als fijnste plek gezien, omdat je er kunt zitten, je er kunstjes kunt doen, radslagen en koprollen kunt maken en het er lekker zacht en rustig is. De **grote band** wordt vooral door meisjes uit groep 4 en 5 als fijne plek gezien omdat het er rustig is, je er lekker kunt zitten en er weinig harde

wind waait. Een meisje uit groep 5 geeft aan dat ze er altijd dingen doet die andere kinderen niet mogen weten. Niet alle leerlingen vinden de grote band fijn. Twee meisjes uit groep 4 vinden het een naar plekje omdat het er vies ruikt en omdat er bovenbouwers spelen. De **bamboe** wordt zowel door jongens als meisjes uit groep 4 en 6 als een

fijne plek gezien omdat je allerlei spelletjes kunt spelen, zoals verstoppertje en tikkertje. Een meisje uit groep 6 geeft ook aan dat de bamboe beschutting biedt tegen zon en wind.

Wisselend gewaardeerd

Het **voetbalveld** wordt door vijf jongens als fijne plek aangewezen omdat er lekker kan worden gevoetbald. Het betreft een voetbalveld van zand en dat wordt wel gewaardeerd omdat je dan niet zo hard valt. Overigens vinden ook vier kinderen (twee jongens en twee meisjes) het voetbalveld een nare plek omdat ze niet van voetballen houden en omdat er op die plek geen andere spelletjes gespeeld kunnen worden.

Naarste speelplekken

Op de Jan Vermeerschool worden drie plekken door meerdere kinderen als vervelende speelplek gezien, namelijk: bij de **bomen**, het **stenen plein** en de **composthoop**. Bij de **bomen** wordt met name door jongens als een vervelende plek gezien omdat je er niets kunt, maar ook omdat je niet in de bomen mag klimmen.

Het **stenen plein** wordt door zowel jongens als meisjes als vervelende plek gezien omdat het er kaal is en er aan de andere kant van het plein veel meer te doen is. Ook is het een nare plek want als je valt “krijg je wonden.”

De **composthoop** wordt als vervelende plek gezien omdat het er stinkt, het een rommeltje is en er allemaal takken en dorens liggen waar je goed voor moet oppassen.

3.8 Vrije school Widar (n=30, gr4 (10), gr5 (11), gr6 (9))

zijn. Verschillende elementen binnen de Wildernis worden als fijnste plek ervaren, waaronder het **waterelement**. Kinderen zoeken er kikkertjes, maken er een waterbaan en springen over het slootje heen. De Wildernis wordt ook als fijne plek gezien omdat je er goed tikkertje kunt spelen. Dit gebeurt

Fijnste speelplekken

Op Vrije School Widar steekt ‘**De Wildernis**’ met kop en schouders boven de andere plekken uit. Twintig van de dertig geïnterviewde leerlingen geven aan dat ze ‘**De Wildernis**’ de fijnste plek vinden op het schoolplein. Een meisje uit groep 6 geeft aan dat ze heel erg van de plek houdt omdat “het eigenlijk net is alsof ik in een park ben, alleen dan op school”.

De Wildernis is een gebied op het schoolplein waar meerdere speelaanleidingen te vinden zijn. Verschillende elementen binnen de Wildernis worden als fijnste plek ervaren, waaronder het **waterelement**. Kinderen zoeken er kikkertjes, maken er een waterbaan en springen over het slootje heen. De Wildernis wordt ook als fijne plek gezien omdat je er goed tikkertje kunt spelen. Dit gebeurt vooral op de heuvel. Een jongen uit groep 5 antwoordt op de vraag wat hij doet op de heuvel: “Tikkertje spelen. Die boomstam staat ertussen dus dat is wel een uitdaging.” Meerdere leerlingen lijken op zoek te zijn naar uitdagingen. Een drietal meiden uit groep 6 geeft aan de **vier palen** de fijnste plek te vinden op het schoolplein.

Het volgende interviewfragment geeft een goed beeld van waarom een meisje dit een fijne plek vindt:

I: "Wat is jouw *fijnste plekje op het schoolplein?*"

R: "Dat zijn die vier palen. Daar zit ik heel graag op."

I: "Daar zit je heel graag op, zeg je? Die zijn super hoog!"

R: "Eerst sta je op de boomstronk en dan klim je met je handen erop."

I: "Wat doe je daar dan?"

R: "Als ik erop zit, dan zit ik meestal met mijn vriendinnen en dan ga ik kletsen."

I: "Wat maakt dat dit jouw *fijnste plekje* is?"

R: "Ik vind het fijn, want ik hou wel van hoogte en van de lucht."

Drie meisjes uit groep 5 geven aan de **klimboom** in de Wildernis een fijne plek te vinden. Één van de meisjes vindt de klimboom de *fijnste plek* omdat ze daar in kan klimmen. De interviewer vraagt vervolgens waarom ze dan niet boven in het klimrek klimt, waarop het meisje antwoordt: "Dat is te makkelijk." Een meisje geeft aan dat ze, als ze in de boom spelen, doen alsof ze vogels zijn "en dan beleven we een heel avontuur."

Naarste speelplekken

Het **plein** en de **klimmuur** worden beiden door vijf kinderen als de minst fijne plek op het schoolplein gezien. Het **plein** wordt als vervelende plek aangewezen omdat het een drukke plek is waar wordt gevoetbald en tikkertje en pakkertje wordt gespeeld. Een meisje uit groep 6 geeft aan dat ze het geen fijne plek vindt omdat "er ook altijd ruzie is."

De **klimmuur** wordt als een vervelende speelplek aangewezen omdat er geen 'echt leuk spel' gespeeld kan worden, het 'heel vaak druk is', kinderen

daar 'altijd aan het stoeien' zijn en omdat het 'een donker plekje' is. Andere plekken die als vervelend worden gezien zijn de **vuilnisbakken** (omdat het daar stinkt), de **zandbak** (omdat daar de kleuters spelen en er niet veel ruimte is om te spelen) en de **pingpongtafel** (omdat ze geen pingpong bal hebben).

3.9 Vuurvogel (n=33, gr6 (21), gr7 (2), gr8 (10))

Fijnste speelplek

De meest favoriete plek op de Vuurvogel zijn de **boomstammen**. Achttien kinderen - zowel jongens als meisjes uit groep 6 en 8 - hebben de boomstammen aangewezen als *fijnste plek*. Ze geven aan dat je hier fijn en leuk op kunt klimmen, je er uit het zicht van de leerkrachten bent, je er verstopperkje kunt spelen, je er lekker op kunt zitten, je er een mooi uitzicht hebt, het er gezellig is en je er lekker kunt genieten van het mooie weer. Slechts twee meisjes uit groep zes vinden het de minst leuke plek omdat je in de bosjes en takken terecht kunt komen als je valt.

Wisselend gewaardeerde speelplek

De plek waar de **schelpenbak**, het **bankje** en het **grasveldje met de boom** zich bevinden, wordt wisselend gewaardeerd. Een paar kinderen uit groep 8 ($n=2$) komen er om te hangen met hun vrienden. Één ervan vindt het fijn dat er struiken staan zodat niet iedereen je kunt zien. Twee meisjes uit groep 6 vinden het een fijne plek omdat er veel groen is en omdat je er met vriendinnen onder de boom kunt liggen. Bovendien vinden ze het er rustig. Twee klasgenootjes van hen vertellen dat je er lekker kunt zitten. Andere kinderen uit (voornamelijk) groep 6 vinden het een minder fijne plek. Ze komen er niet vaak omdat het er meestal druk is, er veel hondenpoep en glas ligt, het vaak onder water staat als het heeft geregend, de schelpen er vervelend zijn en omdat er weinig te doen is.

Naarste speelplekken

Het **grasveld** en de **stenen banken** worden als minst fijne plek ervaren. Zes kinderen geven aan dat het **grasveld** kapot is, het er drassig is, het er saai is en de kans groot is dat je kleding vies wordt als je valt. Twee kinderen beschouwen het als de fijnste plek omdat je er paardje kunt spelen en er van alles kunt doen zoals handballen, voetballen en rennen.

Uitsluitend jongens en meisjes uit groep 8 vinden de **stenen banken** de minst fijne plek. Redenen die genoemd worden zijn: *“er staan altijd pleinwachters; het is niet echt groen; er is niks te doen en je kunt erover struikelen.”* Geen enkel kind vindt de banken de fijnste plek van het schoolplein.

3.10 De Korf ($n=16$, gr4 (4), gr5 (3), gr6 (9))

Fijnste speelplekken

Op basisschool De Korf worden het **slangenbosje**, de **zandbak** en de **buis** als fijnste plekken aangewezen.

Het **slangenbosje** wordt door zowel meisjes als jongens als fijnste plek gezien ($n=7$). Het heeft verschillende mogelijkheden. Je kunt er rustig zitten en tot rust komen, maar je kunt je er ook goed verstoppen en er leuk spelen (rennen). Een meisje uit groep 6 vertelt het volgende: *“Niemand hoort je en je kan er gewoon altijd zitten wanneer je wilt.”* Ondanks het feit dat zeven kinderen het slangenbosje de fijnste plek vinden, zijn er vier kinderen die aangeven dat ze de plek het minst fijn vinden. Redenen die zij noemen zijn: je krijgt er snel vieze voeten, er zitten brandnetels, het is er erg druk en er zijn weinig toestellen.

Twee meisjes uit groep 4 vinden de **zandbak** de fijnste plek. De één vertelt dat ze er tikkertje of 'ijsjes te koop' speelt en de ander dat ze er met zand speelt en tunneltjes maakt.

De **buis** (n=2) wordt als fijnste plek ervaren omdat je er lekker kunt zitten en er bovendien overheen kunt lopen.

Wisselend gewaardeerde speelplekken

Het **klimrek** wordt wisselend gewaardeerd. Een meisje uit groep 5 vindt het de fijnste plek omdat je er leuk kunstjes op kunt doen. Daarentegen vindt een meisje uit groep 6 het de naaste plek: "Ik word er best wel vaak afgeduwd en ik ben heel vaak gevallen."

Naarste speelplekken

Het **kleuterplein** wordt door drie kinderen als minst fijne plek

gezien. Twee meisjes uit groep 6 geven aan dat ze het er saai en niet leuk vinden. Een jongen uit dezelfde klas vertelt dat er weinig planten staan. Dit vindt hij jammer omdat hij daardoor geen blaadjes van planten af kan halen. Slechts één meisje uit groep 6 vindt het juist de fijnste plek van het schoolplein. Ze speelt er in de grote pauze.

3.11 De Gentiaan (n=18, gr5 (7), gr7 (5), gr8 (6))

Fijnste speelplekken

Het **voetbalveldje**, de **glijbaan** en het **hutje** worden als fijnste plekken ervaren. Het **voetbalveldje** wordt door vijf jongens uit groep 7 en groep 8 als fijnste plek aangewezen omdat je er lekker kunt voetballen, wat de hobby van de meeste jongens is. Ook een meisje uit groep 5 vindt het een fijne plek. Zij speelt er altijd buiten. Een jongen uit groep 5

geeft aan dat hij het juist een nare plek vindt, omdat kinderen uit groep 7 en groep 8 hem wegduwen als hij er ook wil voetballen.

De **glijbaan** wordt door drie kinderen als fijnste plek aangewezen. Twee meisjes noemen als reden dat je er lekker kunt glijden en er met vriendinnen kunt spelen. Een jongen uit groep 7 geeft aan dat hij het leuk vindt dat dit element het langste toestel van het schoolplein is.

Vijf kinderen vinden het **hutje** de fijnste plek van het schoolplein. Redenen die genoemd worden zijn: je kunt er met vrienden zitten, er zijn veel kinderen, er is schaduw, je kunt je er goed verstoppen en je kunt er schuilen als het regent. Slechts één meisje vindt het er naar omdat het er vies is en er brandnetels zitten.

Naarste speelplek

De **tunnel** en de **struiken** worden als naarste plekken gezien.

De **tunnel** wordt door zeven kinderen, waaronder vijf jongens, als naarste plek aangewezen omdat het er stinkt,

het er vies is en het er altijd donker is. Een jongen uit groep 7 vertelt het volgende: “Er zitten heel vaak vieze dingen, bijvoorbeeld poep enzo.” Geen enkel kind heeft de tunnel aangewezen als fijnste plek.

Twee meisjes uit groep 5 en groep 8 vinden de **struiken** de minst fijne plek. Het meisje uit groep 5 vertelt dat ze soms in de tuin moeten werken, maar dat ze allergisch is voor de prikkels en het meisje uit groep 8 vindt dat de struiken te veel plek innemen.

3.12 De Duizendpoot (n=24, gr4 (8), gr5 (8), gr6 (8))

Fijnste speelplekken

Het **doolhof**, de **wilgentunnel** en de **wilgenhut** worden als fijnste plekken aangewezen op de Duizendpoot. Vijf kinderen vinden het **doolhof** de fijnste plek omdat er bessen aan de boom hangen, het er mooi is en je er goed kunt verstoppen. Daarbij geven twee meisjes uit groep 5 aan dat je op een bepaalde plek in het doolhof goed het schoolplein in de gaten kunt houden. Echter: twee kinderen vinden het er minder leuk omdat er in de zomer wespen en spinnen zitten en omdat het soms lastig is om een doorgang te vinden.

De **wilgentunnel** wordt door vijf kinderen als fijnste plek gezien. Redenen die genoemd worden zijn: je kunt er leuk spelen, je kunt je er goed verstoppen, je kunt erdoorheen rennen, je kunt er tikkertje doen en je kunt er gezellig praten. Ook geven twee meisjes aan dat ze het er zo leuk vinden omdat ze hebben geholpen met het vlechten en vastknopen van takken. Geen enkel kind wijst de wilgentunnel als naarste plek aan.

De **wilgenhut** wordt voornamelijk door meisjes (n=5) als fijnste plek ervaren omdat je er kunt zitten, je er leuk kunt spelen en het er gezellig is. Echter, drie jongens geven aan dat ze de plek het minst fijn vinden omdat het er klein en saai is. Een jongen uit groep 5 vertelt dat hij er liever niet komt omdat de meiden hem dan willen pakken.

Naarste speelplekken

De **boomstam**, de **huttenbouwplek** en de **boomhut** worden als naarste plekken ervaren.

Drie kinderen uit groep 4 vinden de **boomstam** de minst fijne plek omdat ze er een keer vanaf zijn gevallen.

De **huttenbouwplek** wordt door zes kinderen als naarste plek ervaren en door drie kinderen als fijnste plek. Redenen die genoemd worden door kinderen die het de minst fijne plek vinden zijn: het is er lastig lopen i.v.m. de takken die er liggen, er ligt vaak modder als het heeft geregend, er zitten vieze beestjes en er wordt af en toe met stokken gegooid. Een jongen uit groep 5 vertelt dat hij niet zo van stokken en bomen houdt. Drie kinderen vinden het een fijne plek omdat je er heel leuk kunt spelen (vadertje en moedertje, taarten bakken, hotelspel), er hutten kunt bouwen

en er met boomstammen kunt spelen.

De **boomhut** wordt door drie kinderen als naarste plek aangewezen, omdat het lastig is om erin te

klimmen, het er krap is en het zielig is voor de natuur als je erin klimt. Echter, een jongen uit groep 5 vertelt het volgende: “Ik ga er vaak met m’n vrienden naartoe. Vertellen enzo. Dat ik dan ook samen met m’n vrienden daar kan zitten.”

3.13 Conclusie

Uit de uiteenzetting van fijne, nare en wisselend gewaardeerde speelplekken komt naar voren dat kinderen plekken als *fijn* aanwijzen indien:

- zij er kunnen **ontspannen** en/of **tot rust** kunnen **komen** (zie 3.13.1);
- er **verschillende speel- en spelmogelijkheden** zijn (zie 3.13.2);
- de **zintuigen positief** worden **geprikkeld** (zie 3.13.3);
- het een goed **overzicht** van het plein **geeft** (zie 3.13.4).

Daarentegen wijzen kinderen plekken/elementen als *naar* aan indien:

- het er **te druk** is (zie 3.13.1);
- er **‘niets te doen’** is (zie 3.13.2);
- de **zintuigen negatief** worden **geprikkeld** (zie 3.13.3);
- ze er een **nare ervaring hebben meegemaakt /bang zijn** voor een nare ervaring (zie 3.13.5);
- ze **in de weg staan** (3.13.6).

3.13.1 Ontspannen/tot rust komen

Kinderen vinden het fijn om een plek te hebben waar ze zich kunnen ontspannen en tot rust kunnen komen, zoals een grasveld waar je op kunt liggen of een element (wilgenhut, boomstam) waar je in/op kunt zitten. Ze vinden het fijn om er met vrienden te praten, maar ook om er alleen te zijn om zo tot rust te komen. Dat kinderen graag ontspannen/tot rust willen komen blijkt ook uit het feit dat zij plekken als naar aanwijzen als het er te druk is.

3.13.2 Verschillende speel- en spelmogelijkheden

Een van de belangrijkste redenen waarom kinderen een plek/speelelement als fijnste plek aanwijzen is omdat ze er kunnen spelen en er 'iets kunnen doen'. Enkele voorbeelden van bezigheden die ze er kunnen doen zijn: verstoppertje en tikkertje spelen, klimmen, glijden, koprollen, schommelen en voetballen. Ook plekken waar fantasiespel ('hotelspel', 'taarten bakken', 'vadertje en moedertje') en constructief spel (hutten bouwen, takken vastknopen) kunnen plaatsvinden worden als fijne plekken gezien. Dat kinderen plekken waar ze 'iets kunnen doen' fijn vinden blijkt ook uit het feit dat ze 'saaie' plekken als nare plekken beschouwen; 'er is niets te doen' of 'er staat helemaal niets'. Bovengenoemde bezigheden worden vooral met elkaar gespeeld. Waar sommige kinderen juist behoefte hebben aan rust, zoeken andere kinderen juist meer de drukte en de 'gezelligheid' op.

3.13.3. Zintuigen

Voorals meisjes vinden het fijn om op plekken te komen waar 'mooie bloemen en planten staan'. Ook het zien van bijen, vlinders, kikkers en vogels maakt dat ze een plek als fijn aanwijzen. Daarentegen worden plekken naar gevonden als er 'vieze beestjes' te vinden zijn, het er donker is, het er stinkt, er poep ligt of het er modderig is.

3.13.4 Overzicht

Verschillende kinderen wijzen plekken als fijnste plek aan die een goed overzicht van het plein geven (zoals een speelberg, heuvel, doolhof en palen). Hier kunnen ze alles in de gaten houden: "het uitzicht is er goed" en "je kunt goed zien waar iemand is."

3.13.5. Ervaringen

Kinderen zien plekken als *naar* als er in het verleden iets vervelends is gebeurd (bijvoorbeeld een 'ongelukje') of ze vermijden bepaalde plekken omdat ze bang zijn dat er iets vervelends kan gebeuren. Kinderen zijn bijvoorbeeld bang om van elementen af te vallen, eruit te vallen of eruit te glijden (trap van stoeptegels, huisje, bankje, berg/heuvel, boomstammen). Ondergronden als steen, grind en schelpjes, maar ook takken waar je over kunt struikelen, worden door een aantal kinderen als naar ervaren omdat 'het pijn doet als je valt'. Door een enkel kind worden ook de prikkelbosjes ('blijven haken') en brandnetels ('pijn') genoemd. Plekken waar kinderen nare ervaringen met andere kinderen hebben meegemaakt worden vermeden, zoals voetbalveldjes waar ze een bal tegen hun hoofd hebben gekregen, plekken waar ze wel eens geduwd zijn, plekken waar wel eens ruzie is of plekken waar ze gepest worden (met takken/stokken).

3.13.6 'Obstakels'

Elementen die in de weg staan en ervoor zorgen dat je er niet goed langs kunt, worden door een enkeling als naar ervaren. Dit varieert van plantenbakken tot struiken. Het wordt gezien als een beperking van de speelruimte die ze hebben.

HOOFDSTUK 4

Succes- en faalfactoren volgens leerkrachten en directeuren

In dit hoofdstuk wordt weergegeven wat volgens leerkrachten en directeuren succes- en faalfactoren zijn van groene schoolpleinen.

4.1 Ervaringen met het groene schoolplein

4.1.1 Scholen zijn enthousiast over het groene schoolplein

Alle respondenten - op één na - reageren erg enthousiast op de vraag wat zij van het groene schoolplein vinden. Enkele uitspraken zijn: “Super echt super” (D2); “Het is een paradijs” (D3); “Ik vind het plezierig” (D9); “Ik vind dat ontzettend leuk en ook voor de kinderen” (D20); “Je ziet het ontwikkelen en je ziet iedereen genieten” (D6), en “Fantastisch” (D17). De respondent die minder enthousiast is, vertelt dat dit te maken heeft met de aanleg: “Het heeft me veel te veel tijd gekost. Als ik dat van tevoren had geweten, was ik er nooit aan begonnen” (D8). Echter, over het eindresultaat is ze tevreden: “Maar goed, nu het er is, het is gewoon heel erg mooi geworden.”

4.1.2 Positieve aspecten van een groen schoolplein

Wat vaak terugkomt als antwoord op de vraag wat de respondenten positief vinden aan het groene schoolplein is dat kinderen minder ruzie hebben (D3, D6, D8, D16, D17, D19, D24, D13, D14, D22, D6, D8, D21). Een respondent zegt hierover het volgende: “kinderen hebben zo veel afleiding, ze hebben geen tijd meer om ruzie te maken” (D22). Door verscheidene respondenten wordt opgemerkt dat er een grote diversiteit aan speelmogelijkheden is (D3, D16, D17, D20, D24, D13, D22, D25, D6, D21, D2), er is voor ieder wat wils (D2, D6, D18). Een directeur vertelt: “kinderen zoeken de rust op (..) maar er zijn ook kinderen die het heerlijk vinden om door het groen te struinen” (D6). Bovendien is er sprake van ander spel (D6, D24, D22, D25, D6, D1, D21). Verder wordt opgemerkt dat het mogelijkheden geeft tot ontdekken (D10, D8, D16, D18, D24, D14, D2) en dat een groen schoolplein meer uitdaging biedt dan een grijs schoolplein (D2, D3, D24, D22, D6, D21). Een directeur merkt op dat het groene schoolplein mede bijdraagt aan het creëren van rust in de hoofden van de kinderen (D14) en het valt een ander op dat ze met meer energie aan de lesstof kunnen deelnemen (D22). Verder merken meerdere respondenten op dat er meer rust is (in het spel) (D12, D17, D14, D8, D2).

Een ander positief punt dat door drie directeuren wordt genoemd, is dat het voor kinderen aantrekkelijk is dat het plein niet in één oogopslag te zien is (D3, D12, D25). De kinderen kunnen zich terugtrekken, lekker op zichzelf zijn en bovendien geeft het verminderde toezicht ze een gevoel van vertrouwen. Verschillende respondenten vinden het positief dat het groene schoolplein zowel als speelterrein als voor educatieve doeleinden gebruikt kan worden (D3, D9, D19, D13, D22, D8, D21). Door het verbinden van kinderen met de natuur zorg je er bovendien voor dat ze er meer respect voor krijgen en er zorgzamer mee om gaan (D10, D9, D12, D18, D24). Als laatste wordt genoemd dat niet alleen de kinderen, maar ook het team er plezier van heeft (D12, D16).

² Achter elk citaat en elke bewering staat weergegeven welke respondent, in dat geval de directeur / leerkracht of conciërge, deze bewering heeft gedaan. Dit is weergegeven met de D van directeur. Het nummer achter de D verwijst naar de school van de betreffende directeur, leerkracht of conciërge.

4.1.3 Negatieve aspecten van een groen schoolplein

Op de vraag wat de respondenten negatief vinden aan het groene schoolplein geven verscheidene aan dat het onderhoud veel tijd en geld kost (D10, D4, D24, D13, D6). Bovendien veroorzaakt het in en rondom de school meer viezigheid (zand, blaadjes) dan een grijs schoolplein (D10, D3, D7, D8, D9, D16, D24, D13, D22, D25, D6, D1, D8, D2). Dit leidt bij een aantal scholen sneller tot slijtage van de vloer (D6, D13). Sommige scholen zijn dan ook overgegaan op een sloffenbeleid (D10, D3). Een enkele school hanteert een vlaggensysteem (D8) of een slagbomensysteem (D22). Dit wil zeggen dat afhankelijk van de hoeveelheid modderdie er ligt, kinderen wel of juist niet op het groene gedeelte van het schoolplein mogen spelen.

Drie respondenten geven als nadeel aan dat kinderen in het begin moeten leren om op een groen schoolplein te spelen: het opstellen van regels (D22), het maken van afspraken (D2) en het surveilleren (D18) op het schoolplein nemen veel tijd in beslag.

Een aantal scholen (voornamelijk scholen waarvan het schoolplein openbaar toegankelijk is) heeft te maken met vandalisme en andere ongewenste zaken: elementen worden vernield, blikjes en glas worden op het schoolplein gevonden en een enkele keer hondenpoep (D12, D19, D20, D24, D13, D14). De kosten kunnen hoog oplopen. Het bedrag dat de gemeente bij sommige scholen vergoedt is niet toereikend om alle kosten te dekken.

Een ander negatief punt dat respondenten noemen is de snelle slijtage van het gras (D3, D6). Er wordt aan toegevoegd dat veel planten afsterven in de winter of kapot gelopen worden omdat je ze minder goed ziet (D6). Slechts één directeur (D5) vertelt problemen te hebben met de drainage: *“Er is gras gelegd op de klei. Er blijft water in staan. Het is nat en zompig. Je kunt er dan niet in spelen. We hebben een bedrijf gevraagd voor de drainage, die heeft het verkeerd begrepen, die heeft ergens anders de drainage geplaatst maar niet in het gras. Duidelijk afspreken dus”*.

Het keuren van speelelementen vinden twee directeuren lastig omdat onduidelijk is wat wel en niet mag qua speelelement (D6, D9). Als laatste wordt opgemerkt dat ouders en grootouders zich vaak nog verbonden voelen met het grijze schoolplein (D2, D7). Ze vinden het groene schoolplein zanderig en moeten aan het idee wennen dat kinderen vies kunnen worden tijdens het spelen.

4.1.4 Scholen zien meer voordelen dan nadelen

Alle directeuren en leerkrachten geven aan dat er meer voordelen dan nadelen zijn. Enkele uitspraken zijn: *“Ik zou niet anders willen”* (D10), *“Ik zou dit plein nooit meer kwijt willen”* (D6). Verder wordt aangegeven dat ze de volgende keer weer voor een groen schoolplein zouden gaan (D17, D13).

4.1.5 Gemiddeld krijgen groene schoolpleinen een 8

Het cijfer dat de respondenten hun schoolplein geven varieert van een 7 tot een 9, met als gemiddelde cijfer een 8. Slechts twee directeuren beoordelen hun schoolplein met respectievelijk een 7 en een 7.5 (D6, D13), de overige respondenten geven een hoger cijfer. Redenen die genoemd worden voor het niet geven van een hoger cijfer zijn: *“er is nog heel veel ontwikkeling te maken”* (D6), *“het mag altijd meer”* (D20) en *“er is altijd ruimte voor verbetering”* (D25). Verder noemen enkele directeuren dat ze meer integratie willen tussen de groene en de grijze delen van het schoolplein (D9, D13, D14). De grijze en groene gedeelten liggen nu nog te veel naast elkaar in plaats van dat ze in elkaar overlopen.

4.2 Succesvolle en onsuccesvolle elementen

4.2.1 Veel gebruikte elementen

De elementen die veel gebruikt worden lopen erg uiteen. Elementen die vaker dan één keer genoemd worden zijn: verstopplekjes, glijbaan, heuvel, waterpomp, wilgentunnel, wilgenhut, boomstammen, huttenbouwplek en de combinatie van zand en water. Ook wordt op vijf scholen (D4, D16, D17, D14, D22) ‘alles’ veel gebruikt. Het volgende stukje illustreert het gegeven dat ‘alle’ elementen veel gebruikt worden: *“De heuvel en de pomp worden ontzettend veel gebruikt. Zand en water dat moet echt. Maar ook bijvoorbeeld duikelrekken (..) en schommels, die moeten op het plein. En klimrekken en dat soort dingen. (..) die boomstammen zijn echt helemaal fantastisch”* (D18).

Het gebruik van verschillende elementen hangt volgens een directeur af van de leeftijd, *“hoe ouder ze worden hoe meer ze aan activiteiten ontdekken”* (D14). Een andere directeur merkt op dat vooral bij nieuwe elementen de speeldruk erg hoog is (D2). Als laatste valt het een directeur op dat *“kinderen de hoogte enorm leuk vinden”* (D6).

4.2.2 Weinig gebruikte elementen

Op de vraag welke elementen weinig gebruikt worden antwoordt het merendeel van de respondenten: ‘niets’ (D5, D6, D8, D9, D12, D16, D17, D18, D19, D20, D13, D14, D21, D2). Enkele respondenten (D10, D6, D22) zeggen dat er elementen zijn die minder gebruikt worden, wat volgens hen komt doordat ze nog niet af zijn of doordat kinderen er niet alleen mogen komen (wilgentunnel en vlindertuin nog niet volgroeid, vijver niet zonder begeleiding toegestaan). Een directeur vertelt dat het gebruik afhankelijk is van de tijd van het jaar; de waterpomp zet je niet altijd aan (D19). Een andere directeur merkt op hun school de moestuinen minder vaak worden gebruikt. Daarbij geeft ze aan dat de ‘buitenklas’ meer gebruikt moet worden, maar helaas laat het weer dat niet altijd toe (D1). Drie respondenten benoemen een specifiek element op de vraag welke elementen weinig worden gebruikt, namelijk de bouwplaats (D3), de evenwichtsbalk (D4) en ‘sommige bosjes’ (D6).

4.2.3 Ongelukken

Over het algemeen gebeuren er weinig ongelukken op de schoolpleinen. Als zich ongelukken voordoen met groenelementen dan komt dat meestal door takken, stukken hout of door een boomstam. Kinderen struikelen erover, blijven haken, glijden/vallen er vanaf, krijgen een splintertje in hun vinger of een tak in het oog. Gelukkig heeft dit slechts sporadisch ernstige gevolgen. Twee respondenten zijn van mening dat er op een groen schoolplein wat meer kans is op kleine ongelukjes dan op een grijs schoolplein (D21, D6). Daarentegen geeft een andere respondent aan dat er in het begin meer ongelukken gebeurden, maar dat het *“nu gewoon in hun lijven zit”* (D18). Vier respondenten geven aan dat op het tegelplein de meeste ongelukken gebeuren (D7, D20, D24, D13). Ook gaat het een enkele keer mis bij het klimrek (D20), de tunnel (D24), de glijbaan (D16) of als kinderen van muurtjes springen (D9).

Een directeur vertelt het volgende wanneer gevraagd wordt naar ongelukken op het schoolplein: *“Er zijn geen elementen die meer ongelukken veroorzaken dan op andere pleinen. Door de uitdaging leren kinderen met het risico om te gaan. Vroeger tijdens het slootje springen stond er ook geen badmeester naast met een haak om je uit het water te vissen”* (D3).

4.3 Onderhoud van een groen schoolplein

4.3.1 Onderhoud vergt veel tijd

De meeste directeuren zijn van mening dat het onderhoud van een groen schoolplein veel tijd vergt. Een directeur zegt hierover: *“Alles wat natuur is kost onderhoud”* (D25). Het onderhoud varieert van onkruid wieden, vegen, gras maaien, snoeien, wilgentenen vlechten en water geven tot het vervangen van houtsnippers, planten en hekjes. Daarbij geven enkele directeuren aan dat bepaalde speelelementen, zowel natuurlijke als niet-natuurlijke speelelementen, snel slijten. Voorbeelden zijn de glijbaan, tunnelbuis, heuvel (D5) en de hut (D13). De conciërge van een basisschool controleert om de drie maanden de speeltoestellen (D4).

4.3.2 Hoe is het onderhoud geregeld?

Bij de meeste scholen worden ouders ingezet voor het onderhoud van het groene schoolplein. Hiervoor hebben de scholen vaak een tuingroep opgericht, bestaande uit vijf à tien ouders en een enkele keer een leerkracht en de directeur. Eens per maand of zes keer per jaar komt de tuingroep bij elkaar. Naast de leden van de tuingroep worden ook anderen ingezet voor het onderhoud, namelijk de leerlingen, de conciërge, een hovenier, de gemeente en vrijwilligers. om het schoolplein te onderhouden. De leerlingen worden over het algemeen ingezet voor het veegwerk en voor het opruimen van het schoolplein. Op een school hebben leerlingen bijvoorbeeld een uur per week tuincorvee met een aantal leerlingen uit hun klas (D8). Op 10 van de onderzochte scholen is de conciërge degene die het meeste (wekelijkse) onderhoud op zich neemt. Op zes scholen wordt een hovenier twee à drie keer per jaar ingezet voor het onderhoud. Op een andere school komt de hovenier één keer per maand samen met een groep verstandelijk gehandicapten (D13). Op twee scholen is ook de gemeente betrokken bij het onderhoud (D13, D14). Zij worden ingezet om het gras te maaien en om nieuw gras in te zaaien. Twee scholen geven aan hulp te krijgen van vrijwilligers van Natuur en Milieu Educatie of van de Rabobank in het kader van Rabo doet. Tot slot is op twee scholen de directeur degene die een groot deel van het onderhoud op zich neemt.

4.4 Tips van directeuren en leerkrachten voor andere scholen

4.4.1 Vergeet het onderhoud niet

Op de vraag of de respondenten nog tips hebben voor andere scholen geven vijf respondenten aan dat je verder moet kijken dan alleen naar de aanleg (D2, D12, D22, D25, D1). Enkele uitspraken zijn: *“Het inrichten van het plein is het één, het bijhouden is het andere”* (D12), *“(.) maar vergeet het onderhoud niet”* (D22). Een directeur geeft aan dat ze steeds achter de feiten aan liepen en niet genoeg van tevoren over het onderhoud hadden nagedacht (D2). Een andere directeur vertelt: *“Het grootste probleem om dit te onderhouden is tijd en het geld wat daarvoor gereserveerd moet worden”* (D1). Ook moet je in je budget rekening houden met het onderhoud: *“Het mag niet te veel geld kosten, (...) “En het moet straks te onderhouden zijn”* (D25).

4.4.2 Zorg voor voldoende draagvlak

Zes respondenten geven als tip mee dat je moet zorgen voor voldoende draagvlak bij zowel de ouders als bij het team (D12, D17, D24, D22, D25, D2). Dit draagvlak heb je niet alleen tijdens de ‘opbouwfase’ nodig, maar ook bij het onderhoud (D24, D22). Een directeur voegt er aan toe dat het niet alleen belangrijk is dat het team achter je staat en je ondersteunt, maar dat het ook belangrijk is dat *“je [ook] een aanjager hebt”* die zich hard maakt voor het groene schoolplein zodat het blijft voortbestaan (D25).

4.4.3 Betrek anderen bij het groene schoolplein

Naast het zorgen voor voldoende draagvlak noemen zeven respondenten aan dat het van belang is om kinderen, ouders en het team te betrekken bij het groene schoolplein (D6, D20, D24, D22, D25, D1, D21). Ze kunnen bijvoorbeeld helpen met het onderhoud, met de beplanting of met het tillen van zakken (D25, D21). Ook is het van belang om kinderen te betrekken bij het ontwerp en tijdens het vernieuwen van het schoolplein. Kinderen, *“die weten wat ze willen hè. Die kunnen aangeven dat hebben wij nodig, dat vinden wij een leuk plein”* (D20). Een respondent merkt op dat als je kinderen betreft *“het ook echt een beetje hun tuin [wordt]”* (D21). Ouders kun je betrokken houden door middel van mails en het organiseren van activiteiten (D24).

4.4.4 Kijk eerst bij andere scholen

Een aantal respondenten (n=4) geeft aan dat je andere scholen met een groen schoolplein moet bezoeken om advies in te winnen en om van ze te leren (D20, D22, D25, D21). Een directeur zegt hierover het volgende: *“Je moet in ieder geval bij andere instanties gaan kijken hoe dat er dan uit ziet. En vooral ook bij tuinen of schoolpleinen die al een aantal jaren bestaan. Kijk, als het net is aangelegd, dan is het natuurlijk allemaal heel nieuw en dat ziet er automatisch mooi uit, maar dan zijn de plantjes nog maar heel klein. Je moet gewoon eens na twee jaar gaan kijken, hoe het er dan uit ziet”* (D21).

4.4.5 Maak gebruik van je omgeving

Een leerkracht vertelt dat je goed moet kijken naar *“wat doet het hier goed en wat doet het niet goed. Welke planten staan hier allemaal en gebruik die planten”* (D17). Een directeur zegt hierover het volgende: *“de soort grond wat je hebt is van belang. (...) wat groeit waar”* (D18). Verder geeft een andere directeur als tip mee dat je moet gebruiken wat er al is (D4).

Een directeur was niet tevreden met het idee van een ontwerper om alleen planten te gebruiken die in de regio voorkomen. *“Er mag best een plantje tussen staan dat oorspronkelijk niet uit Limburg komt”* (D25). Zij vond het idee te ingewikkeld en te complex.

4.4.6 Stel regels op

Om te voorkomen dat het groen wordt vernield geeft een respondent aan dat je regels op moet stellen, bijvoorbeeld *“niet met stokken door de tuin, niet met stokken slaan, geen takken breken, geen bloemen plukken”* (D22). Op een andere school worden dezelfde soort regels gehanteerd (D21). Een andere respondent vertelt dat het van belang is dat *“iedere keer weer als er iets nieuws is, dat daar weer regels bij komen. Tot iedereen weet hoe het moet. En dan is die regel ook niet meer nodig”* (D18).

Een andere directeur is van mening dat het van belang is om van tevoren duidelijke afspraken met kinderen te maken (bijv. niet met takken ‘schermen’) en dat je ze op de risico's moet wijzen (D1).

4.4.7 Houd rekening met de speeldruk

De hoge speeldruk maakt het in stand houden van het gras soms lastig (slijtage). Een leerkracht zegt hierover: *“(.) gras neerleggen dat wordt gewoon weer heel gauw kapot gelopen, tenzij je een heel groot grasveld hebt maar daar heeft niemand natuurlijk plek voor en nee daar blijft gewoon echt niks van over”* (D17). Een directeur vertelt over de speeldruk en ondergrond: *“Dat is ongelofelijk. Dat is gewoon, ja dat is, dat kun je niet voorstellen wat dat is, hoe stevig en degelijk dat zoiets moet zijn”* (D25). Op een basisschool is het gras van een speelheuvel verdwenen. De leerkracht van deze basisschool geeft als tip dat je goed moet nadenken over het soort gras dat je gebruikt (D24).

4.4.8 Werf fondsen en werk samen met de gemeente

Een leerkracht wijst erop dat fondsenwerving heel belangrijk is (D24). Daarbij geven twee respondenten aan dat een goede samenwerking met de gemeente essentieel is. De gemeente kan

voor een onderhoudsbudget zorgen als het schoolplein openbaar is (D21), voor meer beschikbare grond voor het groene schoolplein (D22) of voor (goedkoop) materiaal (D20).

4.4.9 Sta erbij stil dat het een blijvend proces is

Een schoolplein is niet klaar na de aanleg. Elk jaar moet iets nieuws aangepakt worden of iets worden verbeterd. Zes respondenten benadrukken dit (D10, D16, D20, D13, D22, D2). Een leerkracht vertelt dat bij hen de aanleg in fases gaat (D2). Andere uitspraken zijn: “Kinderen willen juist, die vinden bouwen net zo leuk als dat het af is” (D13). “Je probeert elke keer te kijken hoe spelen de kinderen en wat is de behoefte (...). En dat verandert natuurlijk in de loop der jaren” (D10). “Houd rekening mee dat het plein altijd in ontwikkeling blijft hè. Dat je ook echt op termijn moet denken. Dat je niet denkt dat is klaar en we hoeven niks. Nee, want ja je moet blijven ontwikkelen en ook vervangen hè” (D20).

4.4.10 Overig

De volgende onderwerpen worden door één of twee directeurs aangekaart. Een directeur geeft als tip mee dat je kennis van buitenaf moet halen als je zelf niet genoeg **expertise** in huis hebt (D5) en een andere directeur zou het grove werk uitbesteden omdat dit “te veel tijd en energie [kost]” (D25). Wel wordt daarbij opgemerkt dat je - als je werk gaat uitbesteden - rekening moet houden met je **budget**. Twee directeurs zijn van mening dat een **centraal aanspreekpunt** noodzakelijk is: één iemand die het proces begeleidt (D6, D7). Een directeur voegt daaraan toe dat je “hele duidelijke afspraken met alle bedrijven [moet] maken” (D5). Twee respondenten geven als tip mee: “Maak een heel goed plan” (D24) en “je moet een **plan van aanpak** hebben” (D22). Verder wordt het fungeren van het groene schoolplein als speelterrein en als **leerterrein** genoemd. Een directeur zegt hierover het volgende: “Ik vind voor een school, dat je inhoudelijk ook kennis overdraagt, wel een hele mooie” (D19). Een andere directeur zegt: “dat je ook moet kijken kan ik het koppelen aan lessen binnen school zeg maar” (D20).

Als laatste noemt een leerkracht dat je een architect nodig hebt die **verstand heeft van kinderen** (D2) en een andere leerkracht geeft aan dat je **duurzaam hout** moet gebruiken (D24).

4.5 Verbeteringen en veranderingen

4.5.1 Speelelementen

Aan de directeurs is gevraagd wat zij aan hun schoolplein zouden willen veranderen/verbeteren. Uit de antwoorden op deze vraag komt naar voren dat verschillende directeurs graag nog specifieke elementen toe zouden willen voegen, zoals een waterpomp, klimtoestel, nestschommel, vlindertuin, kabelbaan, wilgenhut of uitkijktoren (D6, D7, D16, D17, D18, D20, D13, D6). Een enkeling zou graag een bepaald element willen verplaatsen of meer reliëf willen hebben (verschillende hoogtes) (D6, D9, D19).

Verder zouden sommige directeurs zich in het vervolg beter willen laten voorlichten met betrekking tot het aanleggen van het waterelement; zij ondervinden problemen met de afvoer van het water (D8, D13).

4.5.2 Integratie

Verscheidene directeurs vinden dat de natuurlijke buitenruimte te weinig betrokken wordt in het onderwijsprogramma (D8, D20). Door goed gebruik te maken van de buitenruimte, kan wat in de lesstof aan bod komt, beter gevisualiseerd en ervaren worden, bijvoorbeeld “waar een appel groeit, hoe een appel proeft” (D22). Ook staan de groene en de grijze delen van het schoolplein nog te veel ‘los’ van elkaar (D14, D22). Respondenten zouden dit meer willen samenvoegen tot een geheel. “Nu ligt het meer naast elkaar groen en steen. Dan ging ik het groen en steen integreren” (D14).

4.5.3 Erosie en beplanting

Door een respondent wordt geopperd om een oplossing te vinden voor de slijtage van het gras door de hoge speeldruk (D3). Een andere respondent zou een volgende keer geen gras willen (D17) en weer een ander vraagt zich af of er bepaalde grasmengsels zijn die beter bestand zijn tegen de speeldruk (D24). Verder zijn er op een school planten geplant die niet het hele jaar groen blijven. Dit zou de leerkracht van deze school in het vervolg graag anders willen zien (D6).

4.6 Conclusie

Uit de interviews kunnen verschillende conclusies worden getrokken. Deze komen in de volgende secties aan de orde.

4.6.1 Directeuren en leerkrachten overwegend positief over een groen schoolplein

Uit de interviews komt naar voren dat scholen over het algemeen enthousiast zijn over hun groene schoolplein. Ze beoordelen hun schoolplein gemiddeld met een 8 en geven aan dat de voordelen opwegen tegen de nadelen. De directeuren zijn om verschillende redenen enthousiast over het schoolplein. Zo geven ze aan dat kinderen minder ruzie hebben, er een grote diversiteit aan speelmogelijkheden is en kinderen zich kunnen terugtrekken. Ook biedt een groen schoolplein meer uitdaging en ruimte om te ontdekken.

Het gegeven dat het schoolplein als speelterrein en als onderwijsleeromgeving kan worden gebruikt, wordt als positief ervaren. Een groen schoolplein biedt volgens de directeuren rust in de hoofden van kinderen en zorgt ervoor dat kinderen met meer energie kunnen deelnemen aan de lessen. Tot slot wordt aangegeven dat niet alleen de kinderen, maar ook het team plezier heeft van het schoolplein.

Als negatieve aspect van een groen schoolplein wordt het onderhoud genoemd. Dit kost tijd en geld. Ook zorgt een groen schoolplein voor meer vuil in scholen. Bovendien kan vandalisme op openbare groene schoolpleinen tot een hoge kostenpost leiden. Andere negatieve aspecten die naar voren komen zijn: de tijd die het kost om kinderen te leren spelen/omgaan met het schoolplein, de slijtage van het groen en de onduidelijkheden rondom de keuring van speelelementen.

4.6.2 Succesvolle en minder succesvolle elementen

De meeste elementen op een groen schoolplein beoordelen directeuren en leerkrachten als succesvol. Vooral de volgende elementen worden positief gewaardeerd: verstopplekjes, glijbaan, heuvel, waterpomp, wilgentunnel, wilgenhut, boomstammen, huttenbouwplek en de combinatie van zand en water. Directeuren en leerkrachten benoemen nauwelijks elementen die niet werken. Een aantal elementen is minder succesvol. Het gaat dan om elementen die nog niet af zijn, zoals een vlindertuin of wilgentunnel, elementen waar kinderen niet alleen (op) kunnen spelen, zoals een vijver, en elementen die in bepaalde seizoenen minder goed gebruikt kunnen worden, zoals een waterpomp of buitenklas.

4.6.3 Onderhoud kost tijd

Het onderhoud van het schoolplein kost veel tijd. Op de meeste scholen worden ouders ingezet voor het onderhoud. De ouders hebben zich op sommige scholen verenigd in een tuingroep waar soms ook een leerkracht en directeur deel van uitmaakt. Een tuingroep werkt tussen de zes en twaalf keer per jaar op en rond het plein. Naast ouders, directeuren en leerkrachten helpen onder meer leerlingen, conciërges, hoveniers, de gemeente en/of vrijwilligers mee aan het onderhoud van het plein.

4.6.4 Tips voor andere scholen

De directeuren en leerkrachten hebben de volgende tips voor andere scholen:

1. Houd naast de aanleg van een groen schoolplein ook rekening met het onderhoud ervan. Hier zal een school tijd en geld voor moeten reserveren.
2. Houd van te voren rekening met slijtage door speeldruk.
3. Stel je er op in dat een plein altijd in ontwikkeling is. Het schoolplein is eigenlijk nooit af. Je moet blijven ontwikkelen en vervangen.
4. Doe inspiratie op bij andere scholen met groene pleinen.
5. Huur expertise in van buitenaf.
6. Maak een plan van aanpak.
7. Zorg voor voldoende draagvlak bij ouders en team.
8. Betrek kinderen, ouders en team bij het groene schoolplein, bijvoorbeeld bij de aanleg en het onderhoud.
9. Gebruik materialen die al op het schoolplein aanwezig zijn.
10. Probeer voor extra budget aan fondsenwerving te doen.
11. Werk samen met de gemeente. Te denken valt aan een onderhoudsbudget indien het schoolplein openbaar is, en aan het beschikbaar stellen van meer groen en/of goedkoop materiaal.
12. Maak duidelijke afspraken (of regels) over het gebruik van het schoolplein.
13. Ga na hoe het schoolplein kan worden gebruikt als onderwijsleeromgeving.
14. Zorg voor goede voorlichting, bijvoorbeeld als het gaat om de aanleg van een waterelement.

4.6.5 Verbeteringen en veranderingen

De directeuren kwamen met de volgende aspecten die zij nog aan het schoolplein zouden willen verbeteren en/ of veranderen:

1. Toevoegen van specifieke elementen, zoals een waterpomp, klimtoestel, nestschommel, vlindertuin, kabelbaan, wilgenhut of uitkijktoren, en meer reliëf.
2. Beter gebruik maken van het natuurrijke plein als onderwijsleeromgeving ter aanvulling van de lessen.
3. Oplossingen (werkbaar ideeën) voor de snelle slijtage van het groen.

HOOFDSTUK 5

Succes- en faalfactoren van groene schoolpleinen volgens ontwerpers

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat volgens ontwerpers succes- en faalfactoren zijn van groene schoolpleinen.

De geïnterviewde ontwerpers hebben tussen de 5 en 17 jaar ervaring met het ontwerpen van groene schoolpleinen. Zij hebben tussen de 2 en 25 aangelegde groene schoolpleinen ontworpen.

5.1 Goed contact met scholen

Een goed contact tussen ontwerpers en scholen is volgens de ontwerpers essentieel voor het slagen van het groene schoolplein. Om het contact met de scholen succesvol te laten verlopen zijn de volgende zaken volgens ontwerpers van belang:

1. Informeer de school direct bij aanvang over aspecten die het groene schoolplein tot een succes maken;
2. Inventariseer wat de betrokkenen willen (school, ouders, kinderen en buurt);
3. Betrek schoolteams, leerlingen, ouders en de buurt bij het gehele proces.

Informeer de school over aspecten die het groene schoolplein tot een succes maken

Volgens verschillende ontwerpers is van belang dat bij aanvang van het proces - het (nadenken over het) vergroenen van het plein -, aan het team duidelijk wordt gemaakt wat dit precies inhoudt. Teams dienen te weten dat na aanleg het werk niet af is. Een groen schoolplein vraagt meer van een team. Het plein wordt pas een succes als er: (1) met een beheer- en onderhoudsplan wordt gewerkt, en (2) het plein in de visie van de school wordt meegenomen. Voor de betrokkenheid bij het plein is wenselijk dat bij het beheer en het onderhoud ouders, leerkrachten en/of kinderen betrokken worden (O4; O6; zie ook paragraaf 5.6).

Inventariseer de wensen van betrokkenen

Van belang is dat het groene schoolplein aansluit bij de wensen van de gebruikers en de visie van de school (O2, O3). Daarom nemen ontwerpers de tijd deze te inventariseren.

Meerdere ontwerpers beginnen bij de ideeën en wensen van leerlingen (O2, O3, O4, O5). Dit kan op verschillende manieren gebeuren. Zo gebruikt een ontwerper (O4) het ideeënkoffertje van Springzaad (<http://www.springzaad.be/ideeenkoffertje>) om kinderen te inspireren. Een andere ontwerper (O2) heeft een document ontwikkeld waarin zij vormen van kinderinspraak beschrijft. Zij verwoordt dit als volgt: *“Ik heb een document ontwikkeld () met verschillende manieren van kinderinspraak en hoe je dat doet, wat de valkuilen zijn, wat voor vragen kan je stellen, wat heb je nodig, hoe gaat het, hoe lang duurt het. Nou gewoon heel praktisch zeg maar met verschillende methodes en als ze geen geld hebben om het door mij te laten begeleiden wat meestal is, dan stuur ik ze dat op en dan kiezen ze er daar iets uit en dan krijg ik een paar weken later de resultaten te zien. Een pak tekeningen of een leuk () aantal dozen met maquette en dan ga ik van daaruit ontwerpen. Dan maken we eerst een analyse daarvan, een soort top 10 moet eruit komen van wat moet er in ieder geval in.”* Daarbij is het ‘heel belangrijk’ om kinderen goede voorbeelden te geven *“want kinderen weten niet dat er ook zoiets mogelijk is als speelnatuur. Ze kennen alleen maar de geijkte speelplekjes, speeltuintjes. Dus als je gaat vragen: ‘Wat willen jullie?’ Nou dan zeggen ze nou een schommel en een glijbaan en een wipkip en hè. Maar als je laat zien wat er ook mogelijk is, hè, naar goede voorbeelden gaat kijken met bosjes en water en heuvels, dan denken ze wow en dan komt in één keer die creativiteit en die fantasie vrij en dan gaan ze ook allemaal dat soort dingen bedenken”* (O2).

Betrek schoolteams, leerlingen, ouders en de buurt bij het gehele proces

Volgens de ontwerpers is het van belang de verschillende doelgroepen in en rondom de school betrokken te houden bij het gehele proces. Dit wil zeggen dat de leerlingen, de leerkrachten, de ouders, de directie en de buurt niet alleen meedenken over het ontwerp, maar ook betrokken worden bij de aanleg en het beheer van het schoolplein.

Een ontwerper (O1) geeft als mogelijkheid aan dat een lid van het schoolteam en een ouder zitting nemen in het projectteam.

Andere tips van ontwerpers ter versterking van de betrokkenheid van schoolteams, leerlingen, ouders en de buurt zijn:

Neem betrokkenen mee in je droom

Een manier om de verschillende doelgroepen te betrekken is door mensen mee te nemen in de droom die je als ontwerper hebt (O6). Dit kan je doen door plaatjes te laten zien aan de verschillende betrokken partijen. Eigenlijk dient het gevoel gecreëerd te worden dat men samen een natuurlijk schoolplein bouwt. Een ontwerper zegt hierover: *“Het is niet alleen het fysieke plein, maar ook dat je met z’n allen erachter staat, wat je ermee kunt doen en wat het betekent.”*

Praat met ouders over de zorgen die zij hebben

Sommige ouders zijn bezorgd over vies worden. Zo heeft een ontwerper (O4) meegemaakt dat ouders na aanleg van het plein, hun kind van school haalden omdat zij niet wilden dat hun kind vies werd. In aanvulling hierop geeft een andere ontwerper (O5) aan dat vies worden slechts een bijkomend verschijnsel is indien aan ouders wordt uitgelegd wat kinderen op een groen schoolplein ervaren, beleven en leren. Ook zijn ouders soms bang voor negatief gedrag met losse materialen. Ze zijn bang dat kinderen elkaar pijn gaan doen. Een ontwerper (O4) is van mening dat met een juiste organisatie dit soort problemen is op te lossen. Zo zegt ze: *“In de binnenruimte ligt ook heel veel los materiaal, ook pennen, potloden, kleurpotloden, boeken. In de binnenruimte hebben ze dat georganiseerd want ze hebben kastjes en in die kastjes is structuur aangebracht. Ik zeg ‘dat kunnen we buiten ook doen. Maak maar een bak voor losse stenen, een bak voor stammen, een bak voor weet ik veel’. Buiten kun je het ook organiseren zoals je het binnen organiseert. Je moet het alleen doen.”*

Organiseer feestelijke markeringen

De betrokkenheid bij het plein wordt versterkt met markeringen. Ontwerpers sturen daarom erop aan om op momenten met betrokkenen (op feestelijke wijze) stil te staan bij de verschillende fasen in het traject, zoals de start en de oplevering. Daarbij is volgens de ontwerpers van belang steeds opnieuw het verhaal achter het schoolplein te vertellen (O7). Een ontwerper markeert de start met een wilgendans voor de hele school, en laat vervolgens kinderen uit groep 7 en 8 tegels eruit halen.

Een andere manier om de betrokkenheid te versterken is het volgen (observeren en bespreken) van de veranderingen. Bijvoorbeeld een juf die met haar groep eens in de twee dagen komt kijken naar wat er ‘nu’ allemaal is veranderd op het schoolplein.

Creëer eigenaarschap

Bij de aanleg kunnen leerkrachten, leerlingen en ouders een rol spelen. Participatie versterkt de betrokkenheid bij het plein. Een ontwerper geeft als volgt aan hoe hij de leerlingen heeft laten helpen bij de aanleg van het groene schoolplein: *“De leerlingen hebben ‘stenen afgewiekt’ voor het bouwen van een ruïne, ze hebben helpen beplanten, ze hebben helpen vegen tussendoor zodat er overzicht bleef, ze hebben tegels uit de tuin getrokken, opgestapeld en schoongemaakt, ze hebben het amfitheater helpen bouwen. Dat waren de voornaamste dingen. Ja, dat is ook mijn insteek, dat ze niet alleen voor de sier een dingetje doen, maar dat ze echt kunnen bijdragen”* (O5). Een keerzijde van participatie is dat het weinig tijd of geld oplevert.

Zo zegt een ontwerper (O7): “het is ontzettend leuk... en iedereen heeft dol plezier op zo’n dag, maar feitelijk scheelt het weinig geld...” (O7). Sommige ontwerpers werken dan ook liever met vakmensen, want “je moet uitkijken want voor je het weet moet je alles weer overdoen”(O7) als je samenwerkt met leerlingen. Ervaringen van ontwerpers laten zien dat leerlingen bij de aanleg van een groen plein bijvoorbeeld drie keer per week een half uur helpen.

5.2 Tips voor de realisatie van een groen schoolplein

Op basis van de interviews met de ontwerpers zijn verschillende tips te formuleren voor de sturing van de realisatie van een groen schoolplein. In deze paragraaf worden de tips beschreven.

Wijs een projectleider aan

Een ontwerper (O7) geeft aan dat het vergroenen van een schoolplein een project is dat bestaat uit verschillende deelprojecten, zoals ontwerp en aanleg. Het is volgens deze ontwerper belangrijk dat er een projectleider wordt aangewezen die betrokken is bij alle deelprojecten. De taak van de projectleider is volgens de ontwerpers gelegen in het verbinden van de verschillende deelprojecten en het stimuleren van een blijvende dialoog tussen degene die verantwoordelijk zijn voor de verschillende deelprojecten. Uit ervaringen van ontwerpers blijkt dat niet alle scholen kiezen voor de inzet van een projectleider. Het aanwijzen van een projectleider maakt het uitvoertraject “duurder, maar het is het wel waard” (O7) omdat het leidt tot een soepelere realisatie van het groene schoolplein.

Betrek de ontwerper als adviseur

Drie ontwerpers adviseren om de ontwerper ook nadat de aanleg is voltooid als adviseur betrokken te houden bij het groene schoolplein. Als de ontwerper de kans krijgt om een of twee keer per jaar langs te komen om het plein te evalueren dan kan hij of zij bijsturen als het ergens mis dreigt te gaan (O5, O6, O7). “Met kleine ingrepen en adviezen kan het echt een succes worden, en met sommige dingen kan het ook heel snel bergafwaarts gaan”, aldus een ontwerper (O6).

Verzamel bekwame mensen om je heen

Een ontwerper (O5) geeft aan dat het voor het succes van het ontwerp en de aanleg van een groen schoolplein belangrijk is dat alle betrokken personen hun vak kennen. Hij geeft aan dat problemen die ontstaan op een groen schoolplein - zoals bijvoorbeeld snelle slijtage van gras of gebrek aan goede waterafvoer - te wijten is aan het feit dat het ontwerp en de aanleg van het schoolplein niet goed zijn uitgevoerd. Het is dan ook zaak dat ontwerpers met verstand worden ingeschakeld, dat hoveniers worden betrokken die “bijvoorbeeld ook ideeën hebben over te gebruiken kruidenmengsels” en dat er een goede stratenmaker en timmerman wordt ingeschakeld (O5).

Verspreid het beschikbare budget over meerdere jaren

Meerdere ontwerpers geven aan dat een schoolplein niet af is na de aanleg. Een schoolplein moet zich in de tijd kunnen ontwikkelen (O5, O6, O7). Daarom stelt een ontwerper (O6) voor om het bedrag dat beschikbaar is voor de aanleg van het schoolplein over meerdere jaren te verspreiden, zodat “ook de nieuwe kern kinderen geactiveerd blijft”.

Voor kinderen is de aanleg van het schoolplein het meest belangrijke en interessantste onderdeel (O6). Indien kinderen jaarlijks iets kunnen veranderen dan zijn zij ‘medemakers’ waardoor een gevoel van eigenaarschap kan ontstaan.

Ontwerper O6 geeft aan dat je *“echt een basis gaat maken waarmee de school vervolgens verder kan. Dat het eigenlijk, dat het levend blijft.”* Door elk jaar met kinderen projecten op te zetten - zoals een fontein maken met mozaïek, pizza's bakken met zelf geoogste groenten - blijf je de betrokkenheid bij het plein voeden.

5.3 Tips voor het ontwerp

De ontwerpers hebben tijdens de interviews verschillende tips gegeven ten aanzien van het ontwerp:

Denk in ruimte en niet in elementen

Bij het ontwerp van een plein wordt snel gedacht in losse elementen; in de attributen die je op het plein zou willen plaatsen. Drie ontwerpers (O1, O3, O5) wijzen echter op het belang om de buitenruimte als geheel te overzien en vandaaruit het plan te vormen.

Een schoolplein dient ingericht te worden in een bepaalde sfeer (O3, O5), waarbij het geheel een verzorgde, vriendelijke en natuurlijke uitstraling heeft (O5). Daarbinnen creëert ontwerper O5 verschillende eenheden van landschapjes die passen bij het spel en de leeftijd van de kinderen. Zo creëert hij bijvoorbeeld: *“Een echt natuurgebiedje met zand en heuvels en bosjes, een gebied met meer stenen, een soort amfitheater en zitbanken en pleimbomen en fietsenrekken bijvoorbeeld. En één deel met waterspeelgebied. En dan nog een deel voor kleinere kinderen met een speelheuvel en een tunnelbuis en een zandbank en een speelhuisje. Zo probeer ik eenheden van landschapjes te creëren.”* Hij heeft ervaren dat door deze manier van ontwerpen niet één stuk heel intensief wordt gebruikt, maar dat kinderen vanzelf verschillende ruimten kiezen.

Ook ontwerper O3 richt zich op het plein als geheel en werkt daarbinnen met deelgebieden. Daarbij zoekt zij naar contrasten *“open en gesloten, hoog en laag, nat en droog en zonnig en schaduw”* plekken om te spelen en te werken.

Creëer ongedefinieerde plekken

De neiging bestaat een ‘te vol’ schoolplein te realiseren, om teveel voorzieningen en speelelementen aan te leggen. Volgens twee ontwerpers (O2, O6) is het van belang dit niet te doen. Hiervoor geven zij twee redenen. Ten eerste komt het groen niet tot zijn recht. Het groen kan *“niet echt uit de verf komen”* indien te veel *“op weinig ruimte wordt gepropt”*. Ten tweede blijft er geen ruimte over waar kinderen *“zelf kunnen spitten”* (O6). Er zijn ongedefinieerde plekken nodig waar kinderen hun fantasie kunnen gebruiken en hun eigen spel kunnen creëren. De ongedefinieerde plekken krijgen uiteindelijk een invulling die voor kinderen waardevol is.

Realiseer een diversiteit aan speelvormen

Meerdere ontwerpers (O2, O3, O4, O7) geven aan dat het succes van een ontwerp samenhangt met de diversiteit en variëteit aan speelmogelijkheden. Kinderen hebben, afhankelijk van leeftijd en geaardheid, verschillende spelbehoeften. Ontwerper (O4) zegt hierover: *“Sommige kinderen zijn echt bezig met het samen komen tot een balspel, bijvoorbeeld voetballen. prima. Een ander wil alleen maar klauteren, nou dat is ook goed. En een ander wil zich iedere keer terug trekken. Dat moet ook kunnen. Het is eigenlijk hoe gevarieerder, hoe beter.”* Door een schoolplein gevarieerd in te richten vindt elk kind wel iets om mee te spelen. Het verlaagt ook de speeldruk op het groen omdat de kinderen zich meer over het plein verspreiden (O7).

Realiseer een ontwerp dat het pedagogisch concept van de school versterkt

Drie ontwerpers (O4, O6, O8) geven aan dat het succes van het plein afhankelijk is van de mate waarin het plein door leerkrachten in het onderwijs wordt gebruikt. Volgens ontwerper O6 is van belang dat het ontwerp wordt gekoppeld aan het 'pedagogisch concept van de school'. De school moet volgens deze ontwerper op voorhand nadenken over hoe het team het schoolplein buiten de pauze in het schoolprogramma wil gebruiken.

Ontwerper O8 is ervan overtuigd dat er tijdswinst valt te halen uit het gebruik van een groen schoolplein in het onderwijs. Dit vraagt echter wel om een duidelijke visie over het gebruik van de buitenruimte in het schoolleerplan. Ontwerper O8 zegt hierover: *"Het is niet een extra vak wat erbij komt. Je moet het zien dat je juist vanuit de verschillende vakken de tuin gebruikt als instrument, als onderdeel van jouw klaslokaal (....)."*

Ontwerper O8 geeft daarbij het volgende voorbeeld: *"Je kan een verhaal bedenken, een verhaal over het terrein of over een figuur, wat plaatsvindt op die school. En daar kan je alles aan ophangen. Daar kan je rekenlessen aan ophangen. Daar kan je taallessen aan ophangen. Dat is een methode. Er zijn dus gewoon meer van die educatieve methodes die je kan gebruiken en waarbij je die tuin gewoon als instrument aan kan dragen. Als je praktijklokaal om mee bezig te zijn."*

Ontwerper O1 benoemt als voorbeeld 'de pizzatuin'. Kinderen zaaien basilicum en tomaatjes en zodra deze worden geoogst, gaan ze er ook echt pizza's mee bakken.

Ontwerper (O4) benadrukt dat het interessant is om na te gaan of het Centrum voor Natuur en Milieu Educatie lessen voor schoolpleinen hebben en/of kunnen ontwikkelen.

5.4 Succesvolle elementen

Naast tips voor het gehele ontwerp is de ontwerpers gevraagd succesvolle elementen te benoemen. De genoemde elementen worden in deze paragraaf beschreven.

Watelement

Vijf ontwerpers beschouwen watelementen als succesvol (O1, O3, O4, O5, O8). Op verschillende schoolpleinen staat dan ook een pomp waar kinderen met zand en water kunnen spelen, en dijken en dammen kunnen bouwen. Kinderen spelen namelijk graag met water. Water geeft kinderen een grote vrijheid om hun eigen spel te creëren (O1). Ook is water een belangrijk thema dat ingezet kan worden in het onderwijs. Dit betekent dat een watelement een belangrijk leermiddel kan zijn (O4). In *"deze tijd, ..., dat we meer last gaan krijgen van droge periodes en natte periodes zou je dat water moeten toepassen op zo'n schoolplein om de kinderen daar kennis mee te laten maken. Wat is water? Hoe kunnen wij daar op een andere manier mee omgaan? Hoe kunnen we, hoe kunnen wij bijvoorbeeld dat water op een andere manier uh, inzetten? Bijvoorbeeld je kunt regenwater opvangen en dat gebruiken als speelnatuur of de wc's mee doorspoelen."*

Een aandachtspunt bij de aanschaf van een waterpomp is wel een pomp te kiezen die bestand is tegen vandalisme (O3).

Klimmen en klauteren

Klim- en klauterroutes zijn eveneens succesvol (O1, O2, O7). Indien aan kinderen wordt gevraagd een ontwerp te maken dan tekenen zij altijd parcoursjes (O2). *"Ze willen elkaar gewoon achterna zitten" () 'een beetje apenkooien gevoel, zonder op de grond te komen' (O2).*

Ontwerper (O1) vindt daarbij wel van belang dat kinderen niet enkel 'een vaste beweging' kunnen volgen, maar dat zij zelf spel en routes creëren.

Voor bovenbouwers is klimmen en klauteren minder spannend. Om het voor deze doelgroep uitdagend te maken, dienen 'echte' klimbouwsels te worden gerealiseerd (O7).

Klimmen en klauteren kan ook op een boomstam. Interessant aan een boomstam is dat er ook beestjes zijn te vinden (O7).

Speelbosjes

In speelbosjes wordt veel gespeeld. Twee ontwerpers (O2, O3) benoemen dit element als succesvol. De kracht van speelbosjes is gelegen in het feit dat kinderen zich kunnen onttrekken uit het zicht van leerkrachten. Ook ontstaan er vaak creatieve en fantasierijke spelen.

Voetbalveld

Twee ontwerpers (O2, O7) geven aan dat een voetbalveld een gewild element is op een schoolplein. Een voetbalveld kan echter veel ruimte in beslag nemen. Daarom probeert een ontwerper (O7) het voetbalveld te combineren met een amfitheater. Dezelfde ontwerper geeft overigens ook aan dat na de aanleg van een groen schoolplein een groep kinderen niet meer wil fietsen of voetballen.

Overig

Andere elementen die worden genoemd zijn onder meer: *“plekjes waar leerlingen met een groepje kunnen zitten”* (O7), tunnels (O4) en wilgen - *“je kan er heel veel mee en ook nog mee bouwen”* - (O9). Een ontwerper (O4) benoemt de waarde van het gebruik van inheemse planten. *“Door gebruik te maken van inheemse planten leer je kinderen kennis maken met eigen planten. Of gebruik andere appelsoorten dan die ze in de winkel kopen. Als je het lokaal kan krijgen is het niet veel duurder, want je hebt soms, ik heb bijvoorbeeld een fruitkweker in de buurt, nou met een beetje geluk krijg je gewoon een deel van de planten gratis.”*

5.5 Speelerosie

De speelerosie die plaatsvindt als gevolg van de speelbelasting kan een probleem vormen bij groene schoolpleinen. Als er teveel kinderen spelen op een groene plek dan kan het groen kapot gelopen worden.

Ontwerpers hebben verschillende adviezen om speelerosie te voorkomen:

Gebruik grote, robuuste planten

Vier ontwerpers adviseren gebruik te maken van grote robuuste bomen, planten en struiken (O2, O4, O5, O9). Deze zijn namelijk minder makkelijk kapot te krijgen. Wel is van belang dat de grote planten de tijd krijgen om aan te slaan. Mocht men wel kleinere planten willen gebruiken, dan is het advies deze in clusters of duidelijke vakken te plaatsen.

Stuur de looprichting van kinderen

Door in het ontwerp de looprichting van de kinderen te sturen, bijvoorbeeld met behulp van schaapshekken, afzettingen en/of prikstruikjes kunnen ‘beschermde’ plekken worden gecreëerd waar planten kunnen groenen (O1, O4, O7).

Leg kijkgroen aan

Door te werken met kijkgroen vermindert de kans op slijtage. Een ontwerper (O1) werkt op schoolpleinen waar de speeldruk groot is niet met gras - wat vaak veel te leiden heeft -, maar met bosjes, wilgentunnels of bamboe. Als tip geeft de ontwerper nog mee dat door een hek te plaatsen om de bamboe heen, het de ruimte krijgt om te groeien, waardoor er enkele jaren later paden doorheen gemaakt kunnen worden.

Zet in de winter hekjes om stukken groen

Door sneeuw in de winter kan het groen op het plein kapot gaan. Kinderen hebben namelijk de neiging om dan overal te lopen. Twee ontwerpers (O3, O5) adviseren daarom tijdelijk hekjes te plaatsen om 'kwetsbaar' groen te beschermen. Daarbij is het volgens deze ontwerpers verstandig te kiezen voor planten die tegen sneeuw/vorst bestand zijn.

Maak op rioolbuizen een brug

Er is vaak sprake van erosie op rioolbuizen. Door een brug op de rioolbuizen te plaatsen "voorkom je slijtage"(O5).

Zaai kruidige grassen

Gras is kwetsbaar. Om ervoor te zorgen dat het gras langer mee gaat wordt geadviseerd om te werken met kruidige grassen met bijvoorbeeld klaver en brunel. "Dit is steviger en ziet er leuker uit" (O7).

Baken het voetbalveld af

Baken het voetbalveld af met 'ballenvangers', want dan blijft de bal echt in het veld en kun je daarnaast een rustiger speelveld creëren. Het afbakenen kan bijvoorbeeld door vijftig dikke wilgen op een rijtje in te graven (O5).

Maatregelen voor speelheuvels

Ontwerpers geven in het bijzonder aan na te denken over mogelijkheden om speelerosie op heuvels tegen te gaan. De ervaring leert namelijk dat met name op heuvels zich problemen met erosie voordoen. De ontwerpers hebben de volgende tips om dit tegen te gaan:

1. Plaats bloemrijk gras met ook distels en brandnetels O(4) of kruidige mengsels (O2) op de heuvel.
2. Maak meerdere 'herkenbare' paden (O1, O2, O4, O5). Ontwerper O2 gaat bijvoorbeeld uit van vijf paden naar boven, omdat kinderen elkaar achterna willen zitten en verstoppetjes en tikkertje willen spelen.
3. Leg de heuvel vast met grote struiken, muurtjes en/of boomstronken.
4. Teken een heuvel niet groen, maar bruin! De verwachtingen van de gebruikers zijn dan anders.

5.6 Kosten ontwerp en aanleg van groene schoolpleinen

De kosten voor ontwerp en aanleg zijn afhankelijk van de omvang van het plein, en van de mate waarin de betrokkenen zelf hun steentje bijdragen aan de verschillende fasen.

De genoemde prijzen van ontwerp en aanleg lopen uiteen van 50 tot 150 euro per m² groen. Er zijn groene schoolpleinen die in totaal 15.000 euro hebben gekost, maar ook scholen die een plein hebben dat 1,5 ton heeft gekost. Kosten kunnen worden bespaard door: 'veel samen te werken met ouders' (O3); een samenwerkingsverband met Natuurmonumenten of Staatsbosbeheer aan te gaan, 'al is het maar voor de goede soorten hout' (O1), of door bij gemeente(werf) na te vragen of ze nog groei- en snoeihout hebben (O1, O6). Een ontwerper (6) zegt hier het volgende over: "je kunt heel goedkoop materialen krijgen () bijvoorbeeld afvalmaterialen, je kunt met kinderen, naar een gemeentewerf en zeggen: 'we hebben materialen nodig voor ons plein, wat hebben jullie allemaal liggen?', want dit soort dingen, dat kan een hele openbaring zijn, ook voor samenhang in de gemeente, dat kan voor kinderen leren zijn, en dat ben je ook gedwongen om te blijven doen, want die boomstammen die je er neerlegt, die zijn over een jaar of vijf, zes, zeven, dan moet je daar weer nieuwe hebben, maar dat is juist leuk." Ook kunnen kinderen worden gestimuleerd om zelf planten mee te nemen, "bijvoorbeeld wilgentenen of zo, van die dingen () die heel erg makkelijk uit de natuur te halen zijn en die je gewoon kan neerzetten, dan gaat het groeien" (O4).

5.7 Baten van groene schoolpleinen

De verschillende ontwerpers noemen diverse baten van groene schoolpleinen. Zo wordt aangegeven dat er minder ruzies zijn op groene schoolpleinen (O3, O5). Dit komt volgens een ontwerper doordat kinderen zich minder snel vervelen. Hiernaast wordt aangegeven dat kinderen veel gevarieerder spelen (O3, O5). Ze benutten de grote ruimtes met obstakels, hoogteverschillen, trappetjes en muren allemaal in hun spel. Ze spelen ook anders (O6) en hebben de speelmaterialen die normaal populair waren op school (zoals fietsjes en autot'tjes) niet meer nodig. Ook geven twee ontwerpers aan dat kinderen meer risico nemen en hun grenzen verleggen op een groen schoolplein (O2, O3). Een ontwerper (O2) die een dochter heeft op een school met een groen schoolplein geeft aan: *“Weet je, ik zie het ook gewoon aan mijn dochter die daar dus sinds groep 1 opzit, die kan klimmen, dat is echt ‘beyond’ de normale 6-jarige hoor.”*

Twee ontwerpers geven ook aan dat kinderen rustiger zijn (O7) en er ook stilte en rustplekjes ontstaan waar kinderen zich lekker terug kunnen trekken en *“kleinere kinderen kunnen spelen met dingen en blaadjes die ze vinden”* (O5).

Een andere ontwerper geeft aan dat een groen schoolplein leidt tot een prettigere akoestiek (O7).

5.8 Onderhoud

Het onderhoud van de schoolpleinen is een heikel punt. Het onderhoud is een succes- of juist faalfactor voor het slagen van het project. Om een plein duurzaam te kunnen gebruiken moet het goed worden onderhouden (O2, O7, O4). Voor het onderhoud moet dan ook geld vrijgemaakt worden (O7). Een andere ontwerper (O8) verwoordt het belang van onderhoud als volgt: *“Leg ook de nadruk op het vervolgtraject, want maken is één, maar door bijhouden kan het alle kanten op gaan. Geef schoolpleinen de kans te ontwikkelen en daarvoor heb je ook supervisie van ontwerpers nodig.”*

Onderhoud door de ontwerper met kinderen, leerkrachten en ouders

Indien de school ervoor kiest het onderhoud onder supervisie van een ontwerper te verrichten met kinderen, leerkrachten en ouders dan kost dit minimaal 1000 euro (O5). Met dit bedrag kan een ontwerper ongeveer vijf ochtenden per jaar langskomen om met kinderen, leerkrachten en/of ouders onderhoudswerkzaamheden te verrichten en hen te adviseren over de werkzaamheden voor de komende periode. Door met kinderen, leerkrachten en/of ouders het plein te onderhouden kan dit ‘vanzelf’ geld opleveren (O5). Betrokkenen nemen door zelf onderhoudswerkzaamheden te verrichten het plein meer in eigendom. Zij voelen zich eerder verantwoordelijk voor het plein en dragen hierdoor meer zorg voor het plein. Ontwerper O1 geeft daarbij aan dat het heel goed mogelijk is het onderhoud onderdeel te laten zijn van lessen. Ontwerper O3 werkt zelf een ochtend in de maand met kinderen uit groep 4 en 5. Op de school waar dit gebeurt, hebben de groepen 6, 7 en 8 de taak om 1 keer per week een half uur te werken aan het onderhoud van het plein. Kinderen zijn dan *“een half uurtje bezig met onkruid wieden, vegen, gras maaien, nou ja al dat soort, vuilnis opruimen, al dat soort dingen.”*

Onderhoud door een deskundige met verstand van speelnatuur

Naast het werk van kinderen, leerkrachten en ouders dient een deskundige actief betrokken te zijn bij het onderhoud en de verdere ontwikkeling van het plein.

Deze deskundige dient kennis te hebben van speelnatuur. Het onderhoud kan daarom niet aan de plantsoendienst worden overgelaten *“want dan snoeien ze alles weg wat jij zelf wil laten groeien en dan heb je echt een probleem.”* (O7)

Ook een 'gewone' hovenier is geen optie: "Het is goed als onderhoud gedaan wordt door een deskundige die verstand heeft van ecologie en van de kinderen, hoe kinderen spelen, van pedagogiek. Als je het door een gewone hovenier laat doen, die kijkt alleen maar naar groen en die wil het netjes maken waarschijnlijk, maar dat kan niet. Je moet denk ik ook in je achterhoofd hebben van 'hoe spelen de kinderen hiermee?'" (O3)

Ook een andere ontwerper (O5) geeft aan dat het onderhoud "wel kennis vergt". Hij beschrijft dit aan de hand van het volgende voorbeeld: "Ja, bijvoorbeeld die speelhuizen die pak ik in met struiken en vaste planten. En de eerste twee jaar, als alles nog niet goed gegroeid is, want ja, het moet nog groeien, dan ben ik wat terughoudend met wieden bijvoorbeeld van onkruiden. Die onkruiden die bespaar ik dan om de grond bedekt te houden. Dan heb je minder uitspoeling en minder uitdroging. Dan zijn die vakken ook meer gevuld dat kinderen er niet doorheen gaan lopen. Het is belangrijk dat je op de juiste momenten de juiste dingen doet."

Deskundigen met verstand van groen en kinderen zijn wellicht te vinden bij centra voor natuur- en milieueducatie (CNME). Ontwerper O4 heeft voorbeelden waarbij het CNME zich inzet voor het onderhoud van het groene schoolplein.

Indien een deskundige met verstand van speelnatuur (groen in combinatie met spelende en werkende kinderen) een keer per twee maanden een dag op het plein komt werken, dan bedragen de kosten hiervoor op jaarbasis 3000 à 4000 euro (O7). Volgens deze ontwerper stemmen scholen meestal wel in met dit bedrag indien duidelijk wordt dat het uiteindelijk ook geld bespaart. Regelmatig contact met een deskundige heeft als voordeel dat hij/zij tijdig oplossingen kan bedenken voor problemen die zich voordoen.

Houd rekening met afschrijving van het schoolplein

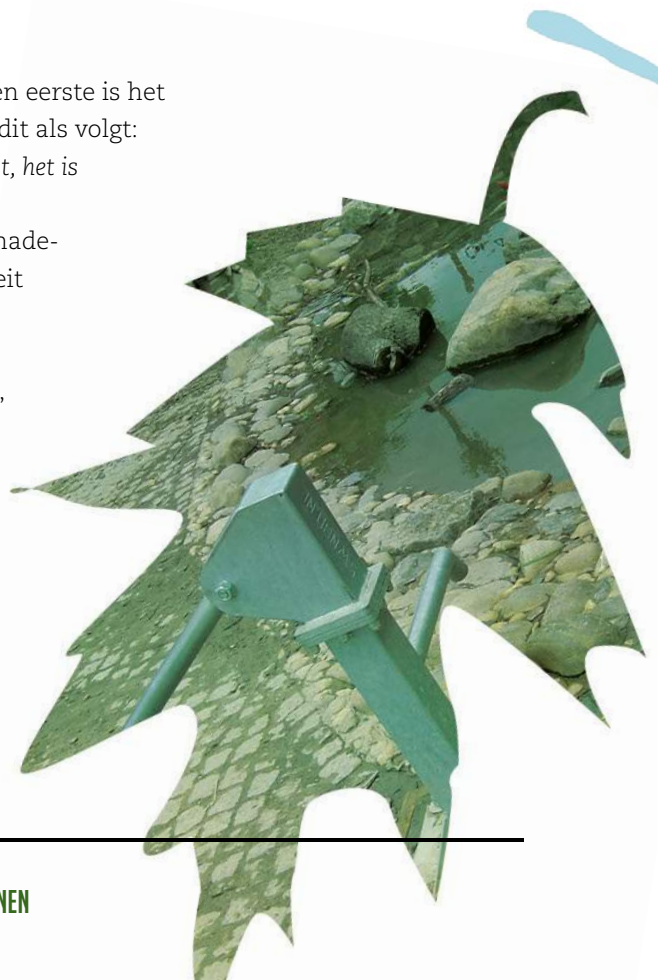
Wat betreft de kosten is van belang scholen erop te wijzen rekening te houden met afschrijving. Een school dient rekening te houden met 10% afschrijving per jaar (O7). Na aanleg: "Over vijf tot tien jaar komen vervanging van elementen, dingen die gewoon kapot gaan of slecht werken. Natuurlijk zo'n eik is na vijf jaar nog niet weg, maar na vijftien jaar wel. Houd rekening met 10% afschrijving per jaar. Natuurlijk als jij consequent met een actieve groep ouders dingen bijhoudt en je kan iedere keer weer even bij de gemeente een paar boomstronken regelen hoeft dat zoveel niet te kosten, maar als je het niet doet en je het laat verslonzen en je staat over vijftien jaar voor een volledig geruïneerd schoolplein dan moet er wel iets mee gebeuren."

Tips voor het onderhoud

Twee ontwerpers geven nog wat tips voor het onderhoud. Ten eerste is het zaak de natuur een kans te geven. Ontwerper O3 beschrijft dit als volgt:

"Geef natuur een kans, laat planten groeien, kijk maar wat er komt, het is meer sturen met de natuur meewerken, kringloop gebruiken."

Ten tweede is van belang het onderhoud procesmatig te benaderen. De dynamiek van de natuur te gebruiken om de kwaliteit van het plein te verbeteren en de gebruikers te leren hierop te anticiperen. Zo is bijvoorbeeld bij een wilgentunnel van belang dat de takken die groeien weer worden ingevlochten, want "pas dan krijg je echt een dichte tunnel" (O9). Het is aan de deskundige om de gebruikers te leren zien dat je nieuwe scheuten, in het voorbij gaan, gewoon even invlecht. Dit is een houding die kinderen, leerkrachten en ouders niet vanzelfsprekend hebben. Dat je als het ware met het plein 'leeft', waarneemt wat zich voor doet en daar naar handelt. Aan de ontwikkeling van een dergelijke houding dient een deskundige aandacht te schenken.

5.9 Kennis en vaardigheden van de hovenier

Aan de ontwerpers is gevraagd over welke kennis en vaardigheden hoveniers moeten beschikken die verantwoordelijk zijn voor de aanleg van groene schoolpleinen.

Verstand van ecologisch beheer

Vier ontwerpers gaven aan dat het van belang is dat een hovenier verstand heeft van ecologisch beheer (O3, O4, O5, O7). Zo merkt een ontwerper (O7) op dat “de hovenier moet kunnen sturen in successie van een biotoop”. Hij moet “een tuin uit laten groeien van een pioniersvegetatie ja, naar een soort bosrijke omgeving”. Ook een andere ontwerper (O5) vindt dat een hovenier moet kunnen werken aan “een groeiende tuin.”

Affiniteit met en verstand van kinderen en pedagogiek

Daarbij dient een hovenier die verantwoordelijk is voor de aanleg van een groen schoolplein, verstand te hebben van kinderen en pedagogiek. In het bijzonder moet hij/zij weten hoe kinderen spelen (O1, O3, O4, O5, O7, O8). Een hovenier moet zich ervan “bewust zijn dat hij verantwoordelijk is voor stukje beleving van kinderen (O1)”. Een hovenier moet “de dynamiek met de kinderen () kunnen zien” (O1).

Dit betekent dat een hovenier niet alleen verstand moet hebben van de aanleg van het groene schoolplein op zich, maar ook interesse moet hebben voor “de achterliggende gedachten, veel dingen zijn van tevoren niet goed in te schatten, je hebt boomstammen en afhankelijk van wat je hebt, maak je iets.” Daarom is een andere houding van de hovenier van belang. “Niet alles maaien en knippen, maar kijk eens wat je hebt en wat dat voor de beleving van kinderen kan betekenen” (O4). Een hovenier moet als het ware “een ontwerp kunnen lezen” en daarom bijvoorbeeld klimbomen niet snoeien” (O4).

Dit betekent dat hoveniers moeten leren om “out-of-the-box te denken (..), laat ze verder kijken om ook andere markten te zien en daaruit inspiratie op te doen” (O8).

Samen kunnen werken met gebruikers

Een ontwerper (O8) geeft verder aan dat de hovenier iemand moet zijn “die gewoon gewend is om samen met de gebruiker aan de slag te gaan, dus met de ouders met het team, hij komt, hij trekt een paar van die meiden naar buiten en wij gaan nu aan de gang, en op die manier probeert hij ze dus in die vakken mee te trekken.”

Technische kennis

Een andere ontwerper (O9) geeft aan dat een hovenier ook verstand moet hebben van “technische dingen zoals bijvoorbeeld....uhm.... () een wadiwip bouwen, dat je een beetje weet van nou ja wat voor ondergrond, wat voor grond moet je dan gebruiken, wat voor materialen je, dat het ook echt weg kan trekken, zulke dingen, of als ze een heuveltje bouwen, wat voor grond moet je dan gebruiken, dat het niet direct weggespoeld wordt, dat zijn toch dingen die een hovenier moet weten.”

5.10 Benodigde innovaties ten behoeve van een duurzaam groen schoolplein

Volgens de ontwerpers zijn de volgende innovaties nodig voor de realisatie van succesvolle duurzame groene schoolpleinen:

1. Bedenk een constructie voor onder een heuvel (O1).
2. Kweek bomen waarin geklommen kan worden (O4).
3. Ontwikkel een gras met eenzelfde kwaliteit (bijvoorbeeld als het gaat om slijtage) als kunstgras (O8).
4. Ontwikkel paden van halfverharding die goedkoop zijn en biotechnisch verantwoord (snipperpaden zijn al snel niks meer) (O4).
5. Ontwikkel kennis over hoe groene schoolpleinen duurzaam kunnen worden aangelegd, zodat de pleinen minder snel kapot gaan (O4).
6. Ontwikkel kinderzaaimengsels, dit zijn mengsels van bijvoorbeeld wilde plantenzaden of bloemen die geschikt zijn om op groene schoolpleinen te gebruiken (O7).
7. Ontwikkel een betonelement met gaten erin waardoor water weg kan lopen (O9).
8. Neem budget op voor ontwerp, aanleg en onderhoud van groene schoolpleinen bij nieuwbouw (O2).

Bij de vraag over benodigde innovaties kwamen ook innovaties aan de orde die meer te maken hebben met het bevorderen van het gebruik van het schoolplein. Drie ontwerpers (O4, O8, O9) geven aan dat toekomstige leerkrachten zouden moeten leren hoe ze het schoolplein in kunnen zetten in de lessen. Ook zou het gebruik bevorderd kunnen worden door een multifunctioneel schoolplein te creëren waar overdag kinderen spelen, maar in de avonden ook andere groepen hun plek vinden (O4).

5.11 Conclusie

Uit de interviews met de ontwerpers kwamen verschillende succesfactoren naar voren voor het slagen van een groen schoolplein. De belangrijkste succesfactoren worden hieronder weergegeven in de vorm van tips.

Creëer betrokkenheid en eigenaarschap

Uit de interviews met ontwerpers blijkt dat het creëren van betrokkenheid en eigenaarschap belangrijk is voor het slagen van het groene schoolplein. Ontwerpers adviseren om gedurende het gehele proces de betrokken doelgroepen (school, ouders, kinderen en buurt) te betrekken bij het traject. Dit kan bijvoorbeeld door feestelijke markeringen te organiseren als een startmoment en een eindfeest, en door de doelgroepen te betrekken bij de aanleg van het groen.

Zorg voor een projectleider, een adviseur, bekwame mensen en verspreiding beschikbare budget

Rondom de realisatie van het groene schoolplein geven ontwerpers allereerst aan dat het belangrijk is om een projectleider aan te wijzen die de verschillende deelprojecten kan verbinden en een blijvende dialoog stimuleert tussen degene die verantwoordelijk zijn voor de verschillende deelprojecten. Verder komt naar voren dat het verstandig is om de ontwerper als adviseur betrokken te houden bij het schoolplein. De ontwerper kan door één of twee keer per jaar langs te komen bijsturen indien het ergens mis dreigt te gaan. Ook het inschakelen van vakbekwame mensen wordt gezien als een succesfactor. Tot slot wordt aangegeven dat het verstandig is het beschikbare budget over meerdere jaren te spreiden, zodat een grotere groep leerlingen meerdere jaren kan assisteren bij de aanleg. Dit bevordert een gevoel van eigenaarschap.

Creëer een totale sfeer met ongedefinieerde plekken die past bij het pedagogische concept van de school. Ten aanzien van het ontwerp wijzen de ontwerpers op het belang om het schoolplein in te richten in een totale sfeer met een verzorgde, vriendelijk en natuurlijke uitstraling. Het is volgens hen niet een kwestie van het plaatsen van losse elementen, maar het gaat om het creëren van een plein met landschappen of deelgebieden waarmee diversiteit aan speelvormen geboden kan worden. Daarbij wordt aangegeven dat het niet verstandig is om het vol te zetten met speelvoorzieningen, omdat hierdoor het groen niet altijd uit de verf kan komen en omdat juist ongedefinieerde plekken kinderen kunnen uitdagen om hun fantasie te gebruiken. Tot slot wordt ten aanzien van het ontwerp aangegeven dat dit gekoppeld dient te worden aan het pedagogisch concept van de school. Dit betekent dat op voorhand nagedacht moet worden over hoe de school het plein in de pauze en in het schoolprogramma wil gebruiken.

Niet zozeer bepaalde groene elementen zijn van belang, maar het bieden van diversiteit en verscheidenheid

Meerdere ontwerpers wijzen elementen, zoals water, klim- en klauterelementen, speelbosjes en een voetbalveld aan als succesvolle elementen. Tegelijkertijd merken diverse collega's erop dat voor de inrichting van het schoolplein met name diversiteit en verscheidenheid van belang zijn en niet zozeer een bepaald element.

Tips ter voorkoming van speelerosie

De speelerosie die plaatsvindt als gevolg van de speelbelasting kan een probleem vormen bij groene schoolpleinen. Ontwerpers geven de volgende adviezen om speelerosie te voorkomen:

1. Gebruik grote, robuuste planten.
2. Stuur de looprichtingen van kinderen.
3. Leg kijkgroen aan.
4. Zet in de winter hekjes om stukken groen.
5. Maak op rioolbuizen een brug.
6. Zaai kruidige grassen.
7. Baken het voetbalveld af.

Voor het tegengaan van speelerosie op een heuvel zijn nog de volgende aspecten naar genoemd:

1. Plaats bloemrijk gras met ook distels en brandnetels) of kruidige mengsels.
2. Maak meerdere 'herkenbare' paden.
3. Leg de heuvel vast met grote struiken, muurtjes en / of boomstronken.

Baten en kosten van een groen schoolplein

De ontwerpers geven aan dat groene schoolpleinen verschillende baten hebben. Op groene schoolpleinen zijn minder ruzies. De pleinen bieden een diversiteit aan speelmogelijkheden en daarmee mogelijkheden om te ontdekken en grenzen te verleggen. Ook bieden groene schoolpleinen rust en een prettigere akoestiek. De kosten voor een groen schoolplein zijn erg lastig aan te geven. Ze zijn afhankelijk van de grootte van het schoolplein en de inzet van het team, de ouders en leerlingen. De prijzen die genoemd worden lopen uiteen van 50 euro tot 150 euro per m².

Reserveer budget voor het onderhoud en stel een beheer- en onderhoudsplan op

Het onderhoud is een heikel punt. Volgens ontwerpers kan het groene schoolplein pas een succes worden als gewerkt wordt met een beheer- en onderhoudsplan.

Het is ook belangrijk dat scholen geld vrij maken voor het onderhoud. Tevens dienen scholen rekening te houden met 10% afschrijving per jaar. Ontwerpers verschillen van mening over het precieze bedrag dat voor het onderhoud beschikbaar gesteld moet worden. Het beschikbare bedrag is onder andere afhankelijk

van wat de school zelf kan doen. Het onderhoud wordt veelal gedaan door ouders via een tuingroep. De ontwerpers zijn echter van mening dat het onderhoud voor een deel ook aan een deskundige met verstand van ecologie, pedagogiek en speelnatuur overgelaten moet worden.

Competenties van de hovenier

Volgens ontwerpers is het belangrijk dat hoveniers die betrokken zijn bij de aanleg van groene schoolpleinen: verstand hebben van ecologisch beheer; affiniteit hebben met en verstand hebben van kinderen en pedagogiek; samen kunnen werken met gebruikers, en technische kennis hebben.

Benodigde innovaties

De volgende innovaties zijn volgens de ontwerpers nodig om de aanleg van groene schoolpleinen te vergemakkelijken:

1. Bedenk een constructie voor onder een heuvel.
2. Kweek bomen waarin geklommen kan worden.
3. Ontwikkel een gras dat dezelfde kwaliteit heeft qua slijtage als kunstgras.
4. Ontwikkel paden van halfverharding die goedkoop zijn en biotechnisch verantwoord (snipperpaden is al snel niks meer).
5. Ontwikkel kennis over hoe groene schoolpleinen aangelegd kunnen worden die minder snel kapot gaan.
6. Ontwikkel kinderzaaimengsels.
7. Ontwikkel een betonelement met gaten erin waardoor water weg kan.
8. Neem budget op voor groene schoolpleinen bij nieuwbouw.

Verder is aangegeven dat het succes van het schoolplein bevorderd kan worden indien toekomstige leerkrachten leren hoe zij het schoolplein in kunnen zetten in de lessen. Ook is benoemd multifunctionele schoolpleinen te ontwikkelen waar overdag kinderen spelen en in de avonduren andere groepen hun plek kunnen vinden.

HOOFDSTUK 6

Succes- en faalfactoren van groene schoolpleinen volgens hoveniers

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat volgens de vijf geïnterviewde hoveniers succes- en faalfactoren zijn van groene schoolpleinen. De hoveniers die bij dit onderzoek zijn betrokken, hebben tussen de 6 en 13 jaar ervaring met het aanleggen van groene speelplekken, en 4 tot 20 groene schoolpleinen aangelegd.

6.1 Benodigde competenties van hoveniers

Volgens de geïnterviewde hoveniers dienen hoveniers die zich bezig willen houden met het vergroenen van schoolpleinen te beschikken over verschillende competenties. In deze paragraaf worden ze benoemd.

Zich in een kind kunnen verplaatsen

Alle geïnterviewde hoveniers geven aan dat een hovenier die groene schoolpleinen aanlegt zich in een kind moet kunnen verplaatsen. Een hovenier (H1) geeft bijvoorbeeld aan dat je “zelf een beetje kind moet zijn (...), je moet je erin kunnen verplaatsen. Je moet vanuit de beleving van een kind denken. Als je op je knieën gaat zitten, zie je de wereld heel anders dan als je rechtop staat.” Een andere hovenier (H4) geeft aan dat de hovenier en de ontwerper zich ervan bewust moeten zijn dat in het ontwerp het kind centraal staat. Uiteindelijk gaat het er volgens deze hovenier om dat “er een ruimte is waar elk kind zich eigenlijk prettig in voelt en dat is wat anders dan, dan mooi lijnenspel of...ja noem maar op allerlei objecten.”

Kennis van pedagogiek

Hovenier H4 vertelt dat in zijn bedrijf hoveniers worden opgeleid met een “stukje pedagogiek”. Zo leren de hoveniers dat: meisjes anders zijn dan jongens; er verschillende soorten jongens zijn, zoals “rauwers, douwers, gauwers, bouwers”, en dat kinderen een groeifase doorlopen die loopt van “het willen doen” naar “ervaringen opdoen, aanleren, herhaling en weer opnieuw ontdekken.” Deze pedagogische inzichten leren de hoveniers ook te vertalen naar hun ontwerp. Zo proberen ze er altijd voor te zorgen dat er “rustige ruimten, attractieve ruimten en open ruimten” zijn. Hovenier H4 geeft aan dat het “fantastisch” zou zijn als dit soort aspecten in de algemene opleiding van de hovenier zouden kunnen worden meegenomen.

Kunnen omgaan met kinderen, ouders, leerkrachten en schooldirectie

Hoveniers die groene schoolpleinen aanleggen moeten zich niet alleen kunnen verplaatsen in kinderen, maar er ook mee kunnen omgaan (H2, H4). Kinderen zijn tijdens de aanleg vaak op het schoolplein aan het spelen. Een hovenier moet dan in staat zijn om met de kinderen te communiceren en naar kinderen te luisteren.

Ook geven de hoveniers (H2 en H4) aan dat binnen het bedrijf een Verklaring Omtrent Gedrag wordt gevraagd van de hoveniers die werken aan de aanleg en/of het onderhoud van groene schoolpleinen. Volgens hovenier H5 moeten hoveniers die groene schoolpleinen aanleggen sociaal zijn. Niet alleen de omgang met kinderen is belangrijk, maar ook de contacten met ouders, leerkrachten en de schooldirectie.

Kennis van veiligheidsaspecten

Alle geïnterviewde hoveniers geven aan dat hoveniers die groene speelpleinen aanleggen kennis moeten hebben van veiligheidsaspecten. Het gaat dan bijvoorbeeld om kennis van het attractiebesluit (H1). Hij zegt hierover: *“Het attractiebesluit moet je niet uit je hoofd kennen, maar je moet het wel kunnen nazoeken”* (H1). Hoveniers moeten op de hoogte zijn van de regels en de gang van zaken rondom de keuring en certificering van speeltoestellen (H1).

Een andere hovenier (H3) benoemt het feit dat hoveniers verstand moeten hebben van de ‘dagelijkse veiligheidsaspecten’. Hij omschrijft dit als volgt: *“Dus als je met je autootje en met je machines en dingen aan het werk gaat. Ja, of je nu hier op zo’n terrein iets moet maken waar verder geen bezoekers zijn, of op een school waar ineens vijftig leerlingen om me heen staan en die denken oh wat is dit, waar is dat knopje voor en ja, dus dat vraagt een andere benadering.”*

Kennis van flora en fauna

Volgens een van de geïnterviewde hoveniers (H4) is de plantenkennis van de hoveniers die van de opleiding komen “nihil”. Hij geeft aan dat hoveniers de meeste kennis over planten in de praktijk moeten leren. Daarbij is bij de aanleg van groene schoolpleinen een ander type plantenkennis nodig dan de standaard plantenkennis (H4). Hij geeft als voorbeeld: *“Op het moment dat je een wild bloemenmengsel gaat zaaïen moet je wel weten of er giftige soorten tussen zitten of schadelijke soorten.”* Hovenier H3 vult hierop aan dat hoveniers ook kennis moeten hebben van de flora- en faunawetgeving. Het gaat er dan bijvoorbeeld om dat hoveniers op de hoogte zijn van het gegeven dat je *“vogels niet mag verstoren.”*

Tekeningen kunnen lezen

Tot slot wordt nog opgemerkt dat een hovenier goed de tekeningen moet kunnen lezen en dat hij ook kennis moet hebben over hoe je, de vaak zelfgemaakte, groene elementen aanlegt op het plein. Een hovenier (H2) beschrijft dit laatste als volgt: *“Met name als je iets van speeltoestellen maakt, wat zelfgemaakt is, moet je weer nadenken over dingen verzinken enzo. Terwijl voorheen als je speeltoestellen haalt of koopt, dan is alles al kant-en-klaar en is het al verzonken. Dus je moet nu zelf het wiel soms een beetje gaan uitvinden. Maar gedurende het proces en gedurende een aantal schoolpleinen, gaat het vanzelf.”*

Ga op excursie

Een goede manier waarop hoveniers kennis kunnen opdoen over het aanleggen van groene schoolpleinen is volgens een geïnterviewde hovenier (H1) *“zoveel mogelijk mee te gaan met allerlei excursies die gegeven worden.”* Hoveniers zouden *“heel vaak moeten gaan kijken bij andere projecten omdat je daar ontzettend van kan leren. Ga kijken wat de problemen zijn, wat zou jij doen, wat zijn de problemen, wat zijn de pijnpunten. Ook naderhand als je een ontwerp zelf gemaakt hebt, ga gewoon vragen waar je tegenop liep wat je eigenlijk anders had moeten doen”* (H1).

6.2 Makkelijk en moeilijk aan te leggen groenelementen

Aan de hoveniers is gevraagd welke groenelementen makkelijk dan wel moeilijk zijn in aanleg en onderhoud.

Wilgenhutten worden gezien als *“fantastisch materiaal”*. Er kunnen vrij gemakkelijk speelelementen van worden gemaakt (H1). Aan de andere kant vragen wilgenconstructies een hoop onderhoud (H2). Deze hovenier omschrijft dit als volgt:

“De wilgenconstructie daar wordt aan gesjord, er wordt mee gespeeld, uh, die dingen groeien alle kanten op. Een

stukje veiligheid moet je borgen, nou dat vraagt dat je die takken elke keer weer vastmaakt en dat ze veilig zitten. Aan de andere kant moet je het regelmatig snoeien, anders wordt het, dan groeit het over.”

Ook boomstammen, een boomkroon (een boom met zijtakken), grote struiken, fruitbomen, klein fruit (zoals bessen en bramen) en een moestuin (H5, H1) worden als succesvolle elementen benoemd. Meer in het algemeen geeft hovenier H3 aan dat de niet-constructieve elementen gemakkelijk zijn aan te leggen. Hij verwoordt dit als volgt: *“Zolang je niet hoeft te metselen en uh, dan is dat redelijk simpel aan te leggen.”* Hij geeft ook aan dat het werken met losse materialen belangrijk is. Hij zegt: *“De werkelijke speelwaarde ligt vaak in de dingen die niet bedacht zijn”* (H3). Kinderen vinden het veel leuker als alleen de constructie er staat en ze vervolgens spullen hebben om bijvoorbeeld *“dat huisje te bouwen, dat vinden ze tien keer leuker.”*

Een waterspeelplaats is een element dat lastiger is om aan te leggen. Daar gaan meer kosten mee gepaard. Bij de aanleg moet goed worden doordacht wat eromheen moet worden aangelegd, voor de afvoer van het water. *“Je moet het precies af laten wateren ergens op een sloot”* (H1). Deze hovenier werkt zelf vaak met een waterpomp op een heuvel, met onderaan de heuvel een wadi. Dit is een plek waar het water langzaam weg kan zakken. Wat betreft de keuze voor de pomp geeft de hovenier als tip om een oude pomp te gebruiken die je ook in de winter niet hoeft af te sluiten.

Naast het aanleggen van een waterelement is ook het onderhoud van een waterelement een faalfactor (H5). Zo komt het voor dat de uitgang van een waterpomp wordt volgestopt met zand en dat de school dit niet checkt, waardoor de pomp kapot gaat. Dit toont weer aan dat het van belang is dat de school het onderhoudslogboek dat is opgesteld bijhoudt en naloopt (zie paragraaf 6.7).

Tot slot geeft een hovenier aan niet veel gebruik te maken van gras. *“Dat moet namelijk echt wekelijks of elke twee weken gemaaid worden en dat is niet haalbaar voor een school”* (H2).

6.3 Keuren en certificeren

Met het oog op de veiligheid dienen schoolpleinen aan bepaalde wetten en normen te voldoen. Voor speeltoestellen bestaat in Nederland de wettelijke verplichting tot periodieke keuring door daarvoor erkende en gecertificeerde keuringsbedrijven. Ook voor natuurspeelplekken zonder speeltoestellen geldt een wettelijk verplichte risicoanalyse en een regelmatige veiligheidsinspectie.

Wat betreft het keuren en certificeren geeft hovenier H1 aan dat hij, vanuit veiligheidsoverwegingen, geen groene schoolpleinen oplevert zonder certificering. De certificering kan worden gedaan door een drietal organisaties in Nederland, waaronder bijvoorbeeld TÜV Nederland.

Indien na oplevering, cq. certificering, zaken aan het schoolplein worden aangepast, dan dient het plein opnieuw te worden gecertificeerd. Scholen zijn zich hier niet altijd van bewust.

Ook moet het schoolplein jaarlijks worden gekeurd. Dit mag in principe iedereen doen, maar volgens een van de hoveniers is het verstandig de keuring te laten doen door iemand die verstand heeft van natuurspeeltuinen. Zo iemand kan dan namelijk ook tips geven en eventuele oplossingen bieden voor problemen die worden geconstateerd (H1).

De regelgeving rondom een groen schoolplein zou wel wat soepeler mogen zijn (H1). Ook het draagvlak bij de leiding zou groter kunnen zijn. *“Laat ze maar een schram maken, laat ze maar een blauwe plek krijgen, van mij mag dat. Waarom zou je op het schoolplein, een afgesloten ideale wereld willen maken en de eerste de beste stoeprand buiten het hek, daar vallen ze een bult.”*

Risicoinventarisatie

Twee hoveniers (H4, H5) zouden graag zien dat in Nederland een jaarlijkse risicoinventarisatie de norm wordt. Op dit moment worden op schoolpleinen alleen elementen geïnspecteerd, zoals de schommel, de glijbaan of de obstakelvrije ruimte rondom een zandbak. Bij een risicoinventarisatie daarentegen wordt het hele terrein bekeken. Een hovenier (H5) beschrijft als volgt wat hij zou doen bij een risicoinventarisatie: *“Even forceren, even met een rubberen hamer even kijken of er geen elementen loszitten. Eraan gaan hangen, letten op splintervorming. Noem het maar op.”*

6.4 Succesfactoren van groene schoolpleinen

In deze paragraaf wordt beschreven welke aspecten volgens hoveniers van belang zijn om het proces van vergroening te laten slagen.

Participatie van gebruikers creëert draagvlak

Voor het succes van een groen schoolplein is van belang tijd te investeren in de gebruikers (kinderen, team, ouders) en hen te betrekken bij de verschillende fasen van het proces. Een hovenier (H5) doorloopt bij de aanleg van een plein een heel traject met een team. Een procesbegeleider gaat de wensen van de school na en beoordeelt welke partijen erbij betrokken moeten worden. Vervolgens maakt een ontwerper een ontwerp en gaat de hovenier het plein aanleggen. Soms duurt het wel een tot twee jaar voordat het schoolplein er ligt. Maar, zegt deze hovenier, het zorgt voor draagvlak voor het schoolplein en daarmee is er een grotere kans dat verwachtingen worden gerealiseerd en men zich verantwoordelijk voelt voor het plein (H5). In aanvulling hierop zegt deze hovenier *“kinderen die zelf de planten hebben neergezet, zullen de planten er niet uit rukken.”*

Participatie is niet altijd goedkoper

“Participatie hoeft niet direct geld op te leveren. Het hoeft ook niet meer te kosten, maar je moet niet denken dat het ook echt goedkoper is” (H5). Soms doen hoveniers de activiteiten die door kinderen of ouders worden gedaan in de helft van de tijd. Het belang van participatie ligt ergens anders, namelijk in het versterken van betrokkenheid en draagvlak.

Een stappenplan helpt het werk structureren

Om de participatie goed te laten verlopen is het volgens een hovenier aan te raden met een stappenplan te werken. Daarin staan de zaken beschreven die sowieso moeten gebeuren. Vervolgens maakt de hovenier een lijst waarop staat aangegeven op welke punten de betrokkenen kunnen helpen. *“Het is dan aan de school om na te gaan of die zaken georganiseerd kunnen worden, of de hulp in te plannen is.”*

De participatie is voor een bedrijf lastig te organiseren

De organisatie van de participatie is soms lastig voor een hoveniersbedrijf. Ouders kunnen bijvoorbeeld alleen in het weekend of 's avonds helpen, terwijl het bedrijf dan geen personeel kan inzetten. Ook kan het zijn dat ouders zonder toezicht en/of hulp van de hoveniers activiteiten uitvoeren, maar dan is *“het altijd maar weer een verrassing () wat je krijgt”* (H3). Zo is een keer gevraagd of ouders in het weekend de tegels eruit konden halen, zodat het bedrijf op maandag het grondwerk kon beginnen. Vervolgens *“staan de tegels ergens daar net waar je ze niet wil hebben, niet gepalleteerd, of soms zitten ze er nog in want dan kwamen de ouders niet”* (H3).

De eigenheid van de onderwijscultuur vraagt van hoveniers een omschakeling

Het is een groot verschil voor hoveniers om voor bedrijven en overheden te werken, of voor het onderwijs (H3). In het onderwijs kan het soms wel twee jaar duren voordat men daadwerkelijk het schoolplein gaat aanleggen. Dit komt volgens hovenier H3 omdat je *“in een onderwijscultuur moet opereren”*. *“Een onderwijscultuur is tien keer overleggen over iets en uh, overleg met ouders, met commissies, wat voor ons als aanlegbedrijf ja, een omschakeling betekent.”* *“Scholen hebben een andere perceptie van tijd. Tijd is bij ons geld en uh, uh ja, dus elk moment dat wij aan iets anders moeten besteden dan aan de opdracht kost ons geld en wij hebben een aanbieding met een aanneemsom. Dat is onze opdracht en wij hebben de taak om dat resultaat neer te zetten binnen dat bedrag, zodat we ook nog wat kunnen verdienen. Maar voor een school is dat anders. Die hebben zoiets van we zijn bezig en dan denk je oh ja, ja er staat daar wel een vlaggenmast, maar die moet eigenlijk nu naar de andere kant van het plein. Kunnen jullie dat even doen? Weet je wel, dat soort dingetjes. En dan zijn we niet zo heel moeilijk, maar op een gegeven moment moet je wel gaan zeggen van, nou jongens, dat willen we wel doen, maar dat kost tweehonderd euro.”*

Om de overleguren binnen de perken te houden geven sommige hoveniersbedrijven in informatiefolders aan te werken met een contactpersoon, en *“bij voorkeur iemand die wel gemachtigd is om beslissingen te nemen”*(H3). Hovenier (H1) geeft eveneens aan te werken met een coördinator binnen de school. Dat kan de directeur, een enthousiaster leraar of lerares zijn.

Overigens vindt een hovenier (H3) het wel prettig samenwerken met scholen. Hij omschrijft dit als volgt: *“Nee, dat gaat allemaal nog een beetje prettig samen, het is een wat zachtere cultuur dan de echte harde zakenwereld. Ze zijn gewoon meestal sociaal, ja betrokken mensen die in het onderwijs werken. En ze willen ook het beste voor de kinderen, dus ja dat zit ja, dat is wel een prettige manier van samenwerken.”*

Betrek brandweer en gemeente op tijd bij het project

Tot slot benoemen twee hoveniers (H1, H5) het belang de brandweer en de gemeente tijdig te betrekken in het vergroeningstraject.

Voor wat betreft de brandweer is het handig dat deze komt kijken. Laat bijvoorbeeld checken of de aanvoer van bluswater in het nieuwe ontwerp niet wordt gehinderd. Indien dit tijdig is ingepland, kom je niet naderhand voor verassingen te staan.

Ook is het verstandig de gemeente te betrekken in het traject. De gemeente is vaak eigenaar van de grond en verantwoordelijk voor wat er gebeurt. Indien buiten het medeweten van de gemeente zaken worden aangelegd die de gemeente niet veilig acht, dan bestaat de kans dat dit direct weer dient te worden verwijderd.

6.5 Faalfactoren van groene schoolpleinen

Hoveniers benoemen verschillende factoren die een negatieve invloed hebben op het proces van vergroening.

Participatie van ouders

Een hovenier (H1) geeft aan dat de participatie van ouders niet altijd gunstig werkt. Ten eerste komt het wel eens voor dat ouders zelf een groen element maken, waarbij te weinig wordt gekeken naar het veiligheidsaspect. Het is bij alle groene elementen die worden geplaatst verstandig er iemand bij te halen die verstand van zaken heeft. *“Iemand die weet aan welke normen je je moet voldoen”* (H1).

Ten tweede ziet hij ook gebeuren dat ouders die helpen met onderhoud, de wilde bloemen uit het plein schoffelen *“en dat moet nou juist niet, want die planten die moeten daar groeien en de kinderen spelen daar ook, en die planten die er dan vanzelf zijn gaan groeien die voelen zich daar thuis.”* Indien ouders die planten weggeschoffelen, groeit er op een gegeven moment bijna niets meer.

Te netjes willen inrichten

Dezelfde hovenier (H1) merkt op dat betrokkenen het schoolplein sowieso graag te netjes willen inrichten. Het is helemaal niet erg als er wat wildgroei is, dat is ook goed voor het leerproces van de kinderen.

Speelerosie

Een andere hovenier (H3) geeft aan dat speelerosie een negatieve invloed heeft op de duurzaamheid van het groene schoolplein.

Speelerosie ontstaat door speeldruk op de pleinen. Voor de instandhouding van het groene schoolplein is aan te raden ervoor te zorgen dat niet te veel kinderen tegelijkertijd pauze hebben, want *“als er een groen schoolplein, ja of daar twintig kinderen gebruik van maken in een uur of tweehonderd, dat is nogal een verschil. Als je met tweehonderd kinderen tegelijkertijd speelt dan houd je heel weinig plantjes heel en, boomschors of houtsnippers of wat dan ook, die verdwijnen heel snel”* (H3).

Ontwerpers moeten in hun ontwerp dan ook rekening houden met het aantal kinderen dat per periode gebruik maakt van het schoolplein. Door hekjes neer te zetten of door zwaardere beplanting te kiezen wordt speelerosie tegengegaan (H3).

Te weinig bescherming van groen

Alhoewel het groene schoolplein is bedoeld om op te spelen, geven meerdere hoveniers aan dat van belang is bepaalde gebieden af te bakenen, en de kinderen duidelijk te maken dat daar niet mag worden gelopen en gespeeld. Vervolgens moet de school erop toezien dat de kinderen zich aan de regels houden. Als *“(h) een schoolleiding niet heel strikt de kinderen aanstuurt en corrigeert, dan kan zo’n inrichting binnen drie maanden er echt heel, heel gesloopt uitzien”* (H3).

Sommige scholen houden, volgens hovenier H3, te weinig rekening met de bescherming van groen. Hij zou graag zien dat er om de buitenrand van groene vakken een laag hekje komt te staan. *“Gewoon om toch een visuele en fysieke scheiding te maken tussen het loopgedeelte en de tuin.”*

Onvoldoende kennis van het benodigde en/of beschikbare budget

Een te klein of onduidelijk budget heeft een negatieve invloed op het verloop van het proces (H1, H5). Soms komt het voor dat een hovenier een tekening moet maken terwijl er geen budget is. Hovenier H1 geeft aan dat hij dan *“een voorzetje voor een schoolplein”* maakt *“en daar komt dan, nou ja, wat struiken in en dat is gauw tienduizend euro.”* Vervolgens blijkt dat de school slechts een budget heeft van tweeduizend euro. De school is dan erg teleurgesteld. Indien het budget vooraf duidelijk is, kun je daar als hovenier gericht naar werken.

6.6 Tips voor de aanleg

Zorg voor een plattegrond van kabels en leidingen

Hovenier H1 geeft aan dat vooraf goed moet worden gelet op ‘kabels en leidingen’. Hoveniers moeten van te voren een goede plattegrond hebben waarop staat aangegeven waar kabels en leidingen lopen (H1). Ondanks een plattegrond is de kans nog groot *“dat je dingen tegenkomt in de grond bijvoorbeeld puin, of dat er leidingen lopen die in de weg zitten, waar van tevoren geen rekening mee is gehouden. Dat betekent dat soms een palenwandje wel eens op een andere plek moeten komen, of verder uit elkaar, dus dat bepaalde zaken niet kunnen doorgaan zoals van tevoren is bedacht”* (H3).

Een ontwerp is meer een soort planning *“je maakt iets wat er op papier op een bepaalde manier uit ziet, maar in praktijk maak je er iets van naar de situatie, hoe het op dat moment is. In overleg bepaal je met de contactpersoon van de school een goede oplossing”* (H3).

Zorg voor tevreden buurtbewoners

Het informeren van de buurt is voor hovenier H1 een belangrijk aspect van de aanlegfase. Door buurtbewoners de plannen te laten zien en regelmatig te informeren over het verloop van het proces, wordt de kans op ontevreden buurtbewoners verkleind.

Denk vooraf na over de aan- en afvoer van grond

Volgens hoveniers is de aanvoer van grond soms 'een uitdaging', zeker met een school midden in de stad. Een hovenier geeft aan in principe te werken met een gesloten grondbalans, wat inhoudt dat men zoveel mogelijk gebruik maakt van de grond die al aanwezig is. Echter, bij veel schoolpleinen is dit niet mogelijk. Dit betekent dat vooraf goed moet worden nagegaan hoeveel grond van het terrein af- en/of aangevoerd moet worden. Een hovenier beschrijft dit proces als volgt: indien een school *"plantjes wil hebben"* dan moet een hovenier *"de tegels weghalen, het zand weghalen, ondergrond doorspitten, goede grond erop brengen en dan weer plantjes neerzetten"* (H5).

Praktisch gezien is de beste oplossing dat het zand dat wordt weggehaald, ter plaatse wordt hergebruikt. Hoveniers zijn alert op dit soort zaken. Ze pakken het ontwerp erbij en onderzoeken mogelijkheden om de grond ter plekke een andere bestemming te geven.

Ontwerpers hebben niet altijd oog voor dit soort zaken, aldus de hoveniers. Daarom benadrukken zij dat een hovenier tijdig bij de planvoering moet worden betrokken, om op voorhand naar dit soort oplossingen te zoeken.

Maak duidelijke afspraken met de school

Een bijkomende factor is dat scholen het plein gedurende de aanleg willen blijven gebruiken. Vooral als een heel plein op de schop gaat, is dit een enorme uitdaging, vindt een hovenier. Er moeten dan goede afspraken worden gemaakt met de school.

6.7 Tips voor het onderhoud

Wat betreft het onderhoud wordt ten eerste opgemerkt dat een groen schoolplein per definitie meer onderhoud vraagt dan een grijs plein. *"Gras, een speelheuvel, die moet gemaaid en bemest worden, er moet water worden gegeven als het nodig is, dat moeten scholen bij de aanleg van een groen schoolplein wel goed beseffen"* (H5).

Aanleg enkel met een onderhoudscontract van minimaal een jaar

"Gebrek aan onderhoud" is de *"grootste bedreiging"* van een groen schoolplein (H1). Twee hoveniers (H1, H5) verkopen daarom alleen hun product (het groene plein) inclusief een onderhoudscontract van minimaal een jaar. Zij doen dit op grond van de ervaring dat kleine aanpassingen altijd nodig zijn, omdat kinderen het terrein anders gebruiken dan van tevoren is bedacht. Een hovenier (H5) zegt hierover: *"aanleg is een basis voor de tuin. Hoe de kinderen het gaan gebruiken dat is de vraag. Dus dat ontwikkel je de komende vijf jaar pas."*

Onderhoud met aandacht voor het gebruik

De onderhoudswerkzaamheden zijn afhankelijk van het type plein. Van belang is dat bij het uitvoeren van het onderhoud aandacht is voor hoe kinderen het plein gebruiken. Een hovenier (H1) formuleert dit als volgt: *"Het kan zijn dat je nog een wilgentak moet vervangen, dat je een hekje moet herstellen. Het kan zijn dat je schelpen aan moet vullen en moet snoeien. Bij het snoeien moet je dan niet zo afsnoeien dat een stomp blijft staan, maar van de grond af. Dat snoeien gaat nog wel eens fout, waardoor er allemaal kapstokken zitten, waar je je ogen kan bezeren."*

Logboek voor onderhoudswerkzaamheden

Meerdere hoveniers overhandigen de school een logboek, waarin de onderhoudswerkzaamheden staan beschreven die moeten worden uitgevoerd (H1, H5). In het logboek wordt de school gewezen op de noodzakelijke controles, zoals op gevaarlijke situaties, kattenpoep, beschadiging en onkruid, en de termijnen waarin dit moet gebeuren. Een hovenier (H5) verwoordt dit als volgt: *“daar is controle gevaarlijke situatie, daar is de controle vervuiling kattenpoep, daar is controle ontstaan van gevaarlijke situaties. Maandelijks controle beschadiging van speelelementen, maandelijks schoonhouden verhardingen. Tussentijds verwijderen onkruiden in beplanting. Specifieke verzorging van planten, zoals vereisten als water geven in droge periodes.”*

Controle door de school

Voor het onderhoud is van belang dat scholen zelf consequent checken hoe het plein erbij ligt. Dit gebeurt volgens hovenier H5 te weinig. Maar scholen hebben ook een gebrek aan kennis, bijvoorbeeld over hoe vaak er moet worden gemaaid, beregend et cetera. Deze kennis is ook niet altijd over te dragen (H5). Wel is mogelijk iemand binnen de school te instrueren over welke planten mogen blijven staan en wat onkruid is.

6.8 Omgaan met giftige planten

Tijdens verschillende interviews (H1, H4, H5) kwam het gebruik van giftige planten naar voren.

In het algemeen vinden de hoveniers dat op een schoolplein best giftige planten mogen staan. Hovenier (H1) vindt dat het probleem met giftige planten wordt overschat. Het komt bijna nooit voor dat kinderen bij de huisarts belanden omdat ze een giftige plant hebben gegeten (H1). Het gebruik van giftige planten op het plein moet uiteraard wel in goed overleg met school en ouders (H1). Indien zij instemmen met het gebruik van giftige planten dan is het zaak de leerlingen te leren welke planten giftig zijn. Verder moet de leerkracht weten welke risico's er zijn (H4).

Daarbij is de plek waar giftige planten worden geplaatst van belang. Daarover moet worden nagedacht (H1, H5). Zo is het niet verstandig een giftige plant neer te zetten naast een *“snoephaag van allemaal bessen”*. Dan is het namelijk voor leerlingen lastiger een goed onderscheid te maken tussen eetbare en giftige planten.

6.9 Innovaties

Aan de hoveniers is gevraagd innovaties te noemen die nodig zijn om de aanleg van groene schoolpleinen te vergemakkelijken. De volgende innovaties zijn genoemd:

1. **Zorg ervoor dat alle GGD's op 1 lijn zitten** (H1). Een GGD is bij machte een schoolplein te sluiten indien zij het schoolplein niet veilig genoeg achten. Maar, de verschillende GGD's denken verschillend over wat wel en niet mag op een plein. Hier zou volgens hovenier H1 uniformiteit in moeten komen. De GGD's zouden met elkaar in overleg moeten om een landelijke regeling te ontwikkelen.
2. **Meer geavanceerde mogelijkheden om buiten les te geven** (H2). Op dit moment wordt er op groene schoolpleinen vaak met behulp van een atrium een buiten lesplek aangelegd. Hovenier H2 geeft aan *“Misschien kun je dat nog verder doorvoeren met buitenlokalen, dat je ook dingen kunt laten zien, dat je er ook de technieken voor hebt.”* Een andere hovenier (H5) voegt hieraan toe dat het interessant zou zijn na te gaan hoe het gebruik van een plein kan worden geoptimaliseerd.

3. **Ontwerp gecertificeerde creatieve groene speelaanleidingen** (H3). Hovenier H3 ontwikkelt gecertificeerde standaardobjecten. Indien een object is gemaakt en gecertificeerd, kun je vervolgens tien exact dezelfde maken waarbij gelijk een certificaat wordt geleverd. Op deze wijze hoeft niet elk object steeds opnieuw te worden gekeurd.
4. **Genereer kennis over hoe met weinig budget een leuk schoolplein kan worden gemaakt** (H3). In de afgelopen jaren zijn veel groene schoolpleinen aangelegd met subsidies (bijvoorbeeld van Fonds1818). Op een gegeven moment bouwen dit soort fondsen hun subsidiering af. Dan moeten scholen voor minder budget toch iets leuks kunnen maken (H3). In aansluiting daarop voorziet hovenier H3 dat er dan nog actievere mensen nodig zijn om de groene schoolpleinen van de grond te krijgen.
5. **Ontwikkel graszoden zonder net** (H4). Een hovenier (H4) geeft aan dat graszoden veelal geleverd worden met een net erin omdat er dan dunner zoden toegepast kunnen worden. Maar als het gras slijt, dan zit het plastic en het net er nog steeds in en dan kunnen kinderen daar makkelijk over vallen of struikelen.
6. **Ontwikkel kindvriendelijke kruiden-, bloemen- en grasmengsels** (H4, H5). Volgens hoveniers H4 en H5 zou het goed zijn indien er grasmengsels komen die beter bestand zijn tegen speeldruk. Ook zijn zij op zoek naar bloemenmengsels die er voor kinderen leuk uitzien en tegelijkertijd weinig giftige planten bevatten.
7. **Ontwikkel stevige speelbeplanting** (H4). Volgens een hovenier H4 zou het goed zijn indien specifieke speelbeplanting wordt ontwikkeld. Dit zou stevige beplanting moeten zijn in grote maten. Hij merkt op dat leveranciers wel al steeds vaker speelbomen leveren, maar speelbeplanting zie je 'eigenlijk nooit'.
8. **Leg het zandgebied een stuk van de ingang van de school, leg bestrating of een rooster voor de ingang** (H1). Door zand wat de school in komt, kan het zijn dat de vloerbedekking sneller moet worden afgeschreven. Door zandgebieden een aantal meter van de ingang van de school te laten eindigen en door bestrating of een rooster voor de deur te leggen, kan de inloop van zand worden verminderd.

6.10 Conclusie

De geïnterviewde hoveniers hebben verschillende succes- en faalfactoren genoemd rondom het aanleggen van een groen schoolplein. De belangrijkste succes- en faalfactoren worden hieronder weergegeven.

Competenties hoveniers

Hoveniers die zich bezig willen houden met het aanleggen van groene schoolpleinen moeten zich volgens hun collega's in een kind kunnen verplaatsen, kennis hebben van pedagogiek, kunnen omgaan met de bij de school betrokken doelgroepen, kennis hebben van veiligheidsaspecten, kennis hebben van flora en fauna en moeten een tekening kunnen lezen. Door excursies te maken naar andere groene schoolpleinen kunnen hoveniers kennis opdoen van de aanleg van schoolpleinen.

Niet-constructieve elementen zijn makkelijker aan te leggen

Makkelijk aan te leggen groene elementen blijken volgens hoveniers elementen te zijn waar gemakkelijk speelelementen mee gemaakt kunnen worden, zoals wilgentunnels. Ook de niet-constructieve elementen, zoals boomstammen, grote struiken, fruitbomen, worden als makkelijk aan te leggen elementen gezien. De aanleg van een waterspeelplaats is een voorbeeld van een constructief element die lastig is aan te leggen. Ook gras wordt door de speelerosie en het feit dat het wekelijks gemaaid moet worden als onsuccesvol element gezien.

Veiligheid en certificering

Geadviseerd wordt om de aangelegde groene schoolpleinen gecertificeerd op te leveren. Bij aanpassingen dient het plein opnieuw gecertificeerd te worden. Scholen zijn zich daarvan niet altijd bewust. Ook moet een schoolplein jaarlijks worden gekeurd. Het is raadzaam om dit te laten doen door iemand die verstand heeft van natuurspeelplekken. Dan kunnen eventuele oplossingen worden geboden voor problemen die zich voordoen. De hoveniers zouden verder graag zien dat een risicioinventarisatie de norm wordt. Hierbij wordt het hele terrein bekeken en worden niet slechts de afzonderlijke elementen geïnspecteerd. Tot slot wordt ook opgemerkt dat de regelgeving wel wat soepeler zou mogen.

Creëer draagvlak middels participatie

Om het proces van het vergroenen van het schoolplein te laten slagen, is het van belang tijd te investeren in participatie van gebruikers. Door een stappenplan op te stellen rondom de aanleg van het schoolplein kan op een heldere manier worden aangegeven waar betrokkenen kunnen worden ingeschakeld. Participatie kost vaak extra tijd en is daarom ook niet altijd goedkoper. Maar de tijdsinvestering is terug te verdienen door het brede draagvlak dat wordt gecreëerd.

Voor hoveniersbedrijven kan de organisatie van de participatie lastig te zijn omdat ouders bijvoorbeeld alleen in het weekend en 's avonds kunnen helpen. Participatie kan ook voor problemen zorgen bij de aanleg of het onderhoud van het plein omdat bijvoorbeeld onveilige elementen worden gebouwd of verkeerde planten worden weggeschoffeld.

De eigenheid van de onderwijscultuur vraagt van hoveniers een omschakeling

Scholen hebben volgens hoveniers een andere perceptie van tijd. Voor bedrijven kost tijd geld. Daar zijn scholen zich niet altijd van bewust. Om de overleguren te beperken, is het advies om een coördinator binnen de school aan te wijzen, iemand die gemachtigd is beslissingen te nemen, die fungeert als contactpersoon.

Voorkom speelerosie door verschillende pauzetijden voor de groepen te hanteren

Speelerosie wordt ook als faalfactor gezien. Door niet alle kinderen tegelijkertijd pauze te laten hebben, hekjes neer te zetten of zwaardere beplanting te kiezen, kan erosie worden tegengegaan.

Stel regels op en zorg dat leerlingen zich daaraan houden

Leerlingen dienen duidelijk te weten waar gelopen en gespeeld mag worden. Indien het team de kinderen niet aanstuurt of corrigeert, kan de inrichting er binnen drie maanden 'gesloopt' uitzien.

Tips voor de aanleg

Voor de aanleg van het groene schoolplein noemen de hoveniers verschillende succes- en faalfactoren. Als succesfactor wordt genoemd dat het belangrijk is om te zorgen voor een plattegrond van kabels en leidingen op het schoolplein. Ook is het belangrijk buurtbewoners tijdig te informeren over de plannen. Dat voorkomt de kans op ontevreden buurtbewoners. Het is ook zaak om voorafgaand aan de aanleg goed na te denken over de aan- en afvoer van grond. Tot slot dienen er ook duidelijke afspraken gemaakt te worden met de school over het gebruik van het plein gedurende de aanleg van het groene schoolplein.

Onderhoud kost tijd, vraagt om inzet van een hovenier en een logboek

Wat betreft het onderhoud geven hoveniers aan dat een groen schoolplein meer onderhoud vergt dan een grijs schoolplein. Idealiter wordt het aangelegde groene schoolplein minimaal een jaar onderhouden door een hovenier. De aanleg vormt namelijk slechts de basis. In het gebruik kan het plein zich pas gaan ontwikkelen, waardoor er soms aanpassingen nodig zijn. De precieze onderhoudswerkzaamheden zijn afhankelijk van het type plein, maar het is altijd van belang dat er bij het onderhoud aandacht is voor

hoe kinderen het plein gebruiken. Een logboek met daarin de uit te voeren onderhoudswerkzaamheden kan scholen houvast bieden bij het onderhouden van hun schoolplein. Sowieso dienen scholen zelf ook consequent te controleren hoe het plein erbij ligt.

Benodigde Innovaties

Volgens de hoveniers zijn de volgende innovaties nodig om de aanleg van groene schoolpleinen te vergemakkelijken:

1. Zorg ervoor dat alle GGD's op 1 lijn zitten.
2. Ontwikkel meer geavanceerde mogelijkheden om buiten les te geven.
3. Ontwerp gecertificeerde creatieve groene speelaanleidingen.
4. Genereer of wissel kennis uit over hoe je met weinig budget toch een leuk schoolplein kunt maken.
5. Ontwikkel graszoden zonder net.
6. Ontwikkel kindvriendelijke kruiden-, bloemen- en grasmengsels.
7. Ontwikkel stevige speelbeplanting.
8. Leg het zandgebied een stuk van de ingang van de school, leg bestrating of een rooster voor de ingang.

HOOFDSTUK 7

Conclusies en aanbevelingen

In de voorgaande hoofdstukken zijn antwoorden geformuleerd op de volgende onderzoeksvragen:

1. Wat zijn fijne en nare plekken op groene schoolpleinen volgens leerlingen?
2. Wat zijn de succes- en faalfactoren van groene schoolpleinen volgens directeuren en leerkrachten, en ontwerpers en hoveniers?
3. Welke innovaties zijn nodig in de groensector om de aanleg van duurzame groene schoolpleinen te realiseren?

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste conclusies van het rapport samengevat.

7.1 Succesfactoren van groene schoolpleinen

In deze paragraaf worden de belangrijkste succesfactoren van groene schoolpleinen beschreven. Hiertoe zijn naast de genoemde succesfactoren ook de faalfactoren gebruikt. Daarbij is beoordeeld wat nodig is om van de faalfactor een succes te maken.

Baten van een groen schoolplein wegen op tegen de kosten

Een belangrijke succesfactor van groene schoolpleinen is dat er meer voordelen dan nadelen zijn. Belangrijke voordelen van groene schoolpleinen:

- ruzies verminderen;
- een diversiteit aan speelmogelijkheden;
- een uitdagende en grensverleggende speel- en leeromgeving;
- biedt rust, leerlingen hebben meer energie voor de lessen;
- biedt een prettigere akoestiek;
- niet alleen de leerlingen, maar ook het team heeft er plezier aan.

Vanuit de scholen zijn ook verschillende negatieve aspecten van een groen schoolplein benoemd. Zo kost het onderhoud (en vandalisme) tijd en geld. Zorgt het groen voor meer viezigheid in de school. Kost het tijd om leerlingen te leren hoe zij moeten omgaan en spelen op het schoolplein. Slijt het groen op sommige plekken snel en zijn er onduidelijkheden over de keuring van speelelementen. Maar zoals gezegd, volgens de scholen wegen de voordelen op tegen deze nadelen.

Open- en eerlijkheid vooraf

Door vooraf met de school open en eerlijk te zijn over de intensiteit van het project, kunnen problemen in de loop van het proces worden voorkomen. Aan de scholen moet duidelijk worden aangegeven welke inzet van hen wordt gevraagd. Zo moet duidelijk zijn dat een groen schoolplein altijd in ontwikkeling is en ook blijft. Zonder deze dynamiek kan een groen schoolplein niet succesvol worden en blijven. Ook moet duidelijk worden aangegeven wat het financiële plaatje is achter de realisatie van het

schoolplein. Daarbij is het verstandig om scholen te informeren over het belang van goed onderhoud en de tijd die daarmee is gemoeid.

Ook is het verstandig om de school te adviseren om een projectleider of coördinator aan te wijzen die als eerste aanspreekpunt kan fungeren.

Draagvlak

Draagvlak en een gevoel eigenaar te zijn van het schoolplein wordt door de leerkrachten, directeuren, ontwerpers en hoveniers als een belangrijke succesfactor gezien. De leerlingen, leerkrachten, directie en de buurtbewoners moeten zich eigenaar kunnen voelen van het schoolplein. Hiertoe is participatie van belang.

Participatie kost echter tijd en dit is daarom niet altijd goedkoper. Ook kan het voor een bedrijf lastig zijn om participatie te realiseren. Toch is het de moeite waard vanwege het brede draagvlak dat wordt gecreëerd. Dit kan op zijn beurt weer helpen bij het betrekken van mensen in het onderhoud van het schoolplein. Ook het over meerdere jaren verspreiden van het beschikbare budget kan blijvende betrokkenheid stimuleren.

Diversiteit en verscheidenheid

Verschillende elementen zoals, water, klim- en klauterelementen, speelbosjes en een voetbalveld worden door meerdere ontwerpers als succesvolle elementen aangewezen. Tegelijkertijd benadrukken de ontwerpers dat voor de inrichting van het schoolplein vooral diversiteit en verscheidenheid van belang zijn en niet zozeer bepaalde type elementen. Dit blijkt ook uit de verscheidenheid aan elementen die door leerlingen zijn genoemd. Wat de ene leerling als fijne plek ziet, kan de andere als nare plek ervaren. Hieruit valt af te lezen dat kinderen verschillende behoeftes hebben. Uit de interviews met de scholen blijkt ook dat scholen nauwelijks elementen noemen die onsuccesvol zijn. De ontwerpers geven aan dat een succesvol schoolplein vooral diversiteit en verscheidenheid biedt.

Een totale sfeer met ongedefinieerde plekken

Het schoolplein moet geen ruimte worden met allemaal losse elementen, maar ingericht worden in een totale sfeer met een verzorgde, vriendelijke en natuurlijke uitstraling. Leerlingen zouden op het plein rust en ruimte, overzicht, positieve prikkeling van zintuigen en diversiteit aan speelvormen moeten kunnen vinden. Ongedefinieerde plekken zijn ook van belang omdat dit soort omgevingen kinderen uitdaagt hun fantasie te gebruiken.

Integratie van natuur in de lessen

Door op voorhand na te denken over hoe het plein kan worden gebruikt in de pauze en in het schoolprogramma wordt het makkelijker de natuur op het plein te integreren in de lessen. De integratie van het natuurlijke plein in lessen is een duidelijke wens van scholen. Om integratie van de buitenruimte in de lessen te stimuleren dienen leerkrachten tijd te krijgen zich hierin te professionaliseren. Meer geavanceerde mogelijkheden om buiten les te geven zouden het gebruik van het schoolplein in de lessen kunnen vergemakkelijken.

Veiligheid en keuringen

Geadviseerd wordt om de aangelegde groene schoolpleinen gecertificeerd op te leveren. Daarbij wordt aangeraden om voor de jaarlijkse keuring iemand in te schakelen die verstand heeft van het keuren van natuurspeelplekken. Deze specialisten zijn namelijk beter in staat om oplossingen te bieden voor mogelijke problemen. Een duidelijke wens van de hoveniers is dat een risicoinventarisatie de norm wordt bij de keuring van een schoolplein. Bij een risicoinventarisatie wordt het hele terrein bekeken en worden niet slechts de afzonderlijke elementen geïnspecteerd.

Speelerosie

Zowel scholen, ontwerpers als hoveniers geven aan dat een snelle slijtage van het groene schoolplein als gevolg van de speelbelasting een probleem kan vormen. Men heeft behoefte aan oplossingen voor dit probleem. Ontwerpers en hoveniers geven de volgende aanbevelingen ter voorkoming van speelerosie:

1. gebruik grote, robuuste planten;
2. stuur de looprichtingen van de kinderen;
3. leg kijkgroen aan;
4. zet in de winter hekjes om stukken groen;
5. maak op rioolbuizen een brug;
6. zaai kruidige grassen;
7. laat leerlingen op verschillende tijdstippen buitenspelen;
8. maak duidelijke afspraken (of regels) over het gebruik van het schoolplein.

Voor het tegengaan van speelerosie op een heuvel zijn door de ontwerpers de volgende oplossingen naar voren gebracht:

1. plaats bloemrijk gras met ook distels en brandnetels of kruidige mengsels;
2. maak meerdere duidelijke paden;
3. leg de heuvel vast met grote struiken, muurtjes of boomstronken.

Onderhoud

Het onderhoud vormt een heikel punt. Zowel de scholen als de hoveniers en de ontwerpers zijn het erover eens dat een groen plein meer onderhoud vergt dan een grijs schoolplein. Het is dan ook belangrijk dat scholen er geld voor vrijmaken. Over het precieze bedrag dat beschikbaar zou moeten zijn verschillen de meningen. Naarmate een school zelf meer kan doen, gaat het benodigde budget omlaag.

Deskundige hulp

De hoveniers en ontwerpers merken op dat scholen het schoolplein het beste (minimaal een jaar) door een hovenier of andere deskundige kunnen laten onderhouden. Na de aanleg moeten er namelijk altijd wel kleine aanpassingen worden gedaan omdat het terrein vaak anders wordt gebruikt dan van tevoren is bedacht. Daarbij vormt de aanleg enkel de basis van het plein. De dynamiek van een natuurlijke omgeving zorgt ervoor dat het een doorgaand proces is.

Beheer- en onderhoudsplan

Zowel ontwerpers als hoveniers vinden een beheer- en onderhoudsplan essentieel voor het slagen van het groene schoolplein. In zo'n plan vindt de school bijvoorbeeld informatie over welke onderhoudswerkzaamheden gedaan moeten worden. Een school dient vervolgens consequent te controleren hoe het plein erbij ligt.

Competenties van hoveniers

Tot slot blijkt dat hoveniers volgens ontwerpers en hoveniers over de volgende kennis en competenties zouden moeten beschikken om succesvol een duurzaam groen schoolplein te kunnen realiseren:

1. verstand van pedagogiek;
2. samenwerken met gebruikers (namelijk: leerlingen, ouders, leerkrachten en schooldirectie);
3. beschikken over technische kennis;
4. kennis van veiligheidsaspecten;
5. kennis van flora en fauna;
6. verstand van ecologisch beheer;
7. inzicht in de achterliggende gedachte van het groene schoolplein;
8. een ontwerp kunnen lezen;
9. een tekening kunnen lezen.

7.2 Aanbevelingen voor innovaties

Aan schoolteamleden, ontwerpers en hoveniers is gevraagd of zij konden aangeven welke innovaties zij nodig achten in de groene sector om duurzame groene schoolpleinen te stimuleren en realiseren. De volgende innovaties zijn genoemd:

1. bedenk een constructie voor onder een heuvel;
2. kweek bomen waarin kan worden geklommen;
3. ontwikkel een gras dat dezelfde kwaliteit heeft qua slijtage als kunstgras;
4. ontwikkel graszoden zonder net;
5. ontwikkel paden van halfverharding die goedkoop zijn en biotechnisch verantwoord;
6. ontwikkel kindvriendelijke kruiden-, bloemen- en grasmengsels;
7. ontwerp gecertificeerde creatieve groene speelaanleidingen;
8. ontwikkel stevige speelbeplanting;
9. ontwikkel een betonelement met gaten erin waardoor water weg kan stromen;
10. genereer kennis over hoe met weinig budget een leuk schoolplein kan worden gemaakt;
11. leer toekomstige leerkrachten hoe zij het schoolplein in kunnen zetten in lessen;
12. ontwikkel meer geavanceerde mogelijkheden om buiten les te geven;
13. creëer een multifunctioneel schoolplein waar overdag kinderen spelen, maar in avonden ook andere groepen hun plek vinden;
14. informeer gemeenten over het belang van groene schoolpleinen en ontwikkel een samenwerkingsrelatie;
15. neem budget op voor groene schoolpleinen bij nieuwbouw (ontwerpers).

Referenties

1. Department of Health, Physical Activity, Health Improvement and Protection (2011) Start Active, Stay Active: A report on physical activity from the four home countries' Chief Medical Officers. Department of Health, UK, July 11th 2011.
2. Hills, A., King, N. and Armstrong, T. (2007) The Contribution of Physical Activity and Sedentary Behaviours to the Growth and Development of Children and Adolescents Implications for Overweight and Obesity. *Sports Med*, 37(6), p. 533-545.
3. Slentz CA, Houmard JA, Kraus WE. (2007) Modest exercise prevents the progressive disease associated with physical inactivity. *Exercise and sports sciences reviews*. 35:18-23.
4. Pate RR, Pratt M, Blair SN, et al. (1995) Physical activity and public health: a recommendation from the Centers for Disease Control and Prevention and the American College of Sports Medicine. *JAMA*: 273:402-407.
5. Janssen, I., Katzmarzyk, P., Boyce, W., Vereecken, C., Mulvihill, C., Roberts, C., Currie, C. and Pickett, W. (2005) Comparison of overweight and obesity prevalence in school-aged youth from 34 countries and their relationships with physical activity and dietary patterns. *Obesity reviews*, 6, p. 123-132.
6. Frelie, M. et al. (2007) Wat beweegt kinderen? Een onderzoek naar het sport- en beweeggedrag van kinderen. Nicis Institute; Den Haag, Nederland. ISBN 978-90-77389-51-5.
7. Hildebrandt, V.H., Chorus, A.M.J., & Stubbe, J.H. (2010). Trendrapport bewegen en gezondheid 2008/2009. Leiden: TNO Kwaliteit van Leven.
8. Wofford, L. (2008) Systematic Review of Childhood Obesity Prevention. *Journal of Pediatric Nursing*, 23(1), p. 5-19.
9. Biddle SJH, Sallis J, Cavill L. (1998) Young and active: physical activity guidelines for young people in the UK. London: Health Education Authority.
10. Stratton G. (2000) Promoting children's physical activity in primary school: an intervention study using playground markings. *Ergonomics*;43(10):1538-46.
11. Stratton G, Mullan E. (2005) The effect of multicolor playground markings on children's physical activity level during recess. *Preventive Medicine*;41:828-33.
12. Ridgers ND, Stratton G, Fairclough SJ, et al. (2007) Long-term effects of a playground markings and physical structures on children's recess physical activity levels. *Preventive Medicine*: 44:393-7.
13. McCurdy, L., Winterbottom, K., Mehta, S. and Roberts, J. (2010) Using Nature and Outdoor Activity to Improve Children's Health. *Current Problems in Pediatric and Adolescent Health Care*, 5, p.102-117.
14. Onderwijsraad. (2010) Advies Scholen en leerlingen met gedragsproblemen. Den Haag. Nederland.
15. Kuo, F. en Taylor, A. (2004) A potential Natural Treatment of Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder: Evidence From a National Study. *American Journal Public Health*. 94, p.1580-1586.
16. Maller, C. (2005) Hands-on Contact with Nature in Primary Schools as a Catalyst for Developing a Sense of Community and Cultivating Mental Health & Wellbeing. *Einganga - Journal of the Victorian Association for Environmental Education*. 28(3).
17. Wells, N. en Evans, G. (2003) Nearby Nature: A Buffer of Life Stress Among Rural Children *Environment and Behavior*. 35(3), p. 311-330.
18. Bell, A. and Dymont, J. (2008). Grounds for health: the intersection of green school grounds and health-promoting schools. *Environmental Education Research*. 14(1), 77-90.
19. www.groeneschoolpleinen.nl/content/waarom
20. De Graauw, C., van Loo, M., van Putten, M. en Roobol, M. (2009) Verandering van speelgedrag op een groen schoolplein. Een casestudie. Rotterdam: Gemeente Rotterdam, Sport en recreatie.
21. Maas J, Tauritz RL, Van der Wal A, Hovinga D. (2013) Groene schoolpleinen: een wetenschappelijk onderzoek naar de effecten voor basisschoolleerlingen. VU Universiteit. Amsterdam.
22. De Vries S., Langers F., Donders JLM., Willeboer MT, van den Berg AE. (2013). Meer groen op het schoolplein: een interventiestudie; De effecten van het groen herinrichten van schoolpleinen op de ontwikkeling, het welzijn en de natuurhouding van het kind. Wageningen, Alterra Wageningen UR (University & Research centre), Alterra-rapport 2474.
23. Leufgen W., van Lier M., Vrij spel voor natuur en kinderen. Uitgeverij Jan van Arkel, Utrecht.
24. Natuurspeeltuin de speeldernis, GGD Rotterdam-Rijnmond & Wageningen Universiteit & Researchcentrum (2009) Natuur in de stad: hoe maak je dat?. Uitgeverij Jan van Arkel, Utrecht.

